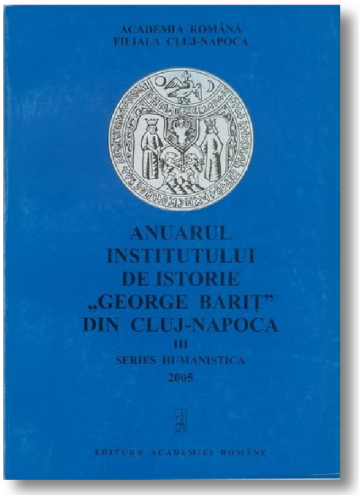

ISSN 1584-4404

Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca
Series *Humanistica*

humanistica.ro

Caracteristici ale cultivării pământului și creșterea animalelor în regiunea a 6-a de dezvoltare a României

Gheorghe Șișeștean

How to cite this article:
Șișeștean, Gheorghe (2005) *Caracteristici ale cultivării pământului și creșterea animalelor în regiunea a 6-a de dezvoltare a României*, Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca, Series Humanistica, Vol. 3, pp. 175–212. DOI: 10.5281/zenodo.22965597

© 2005: The Publishing House of the Romanian Academy.
Humanistica Yearbook is published online since 2003.
Submit your article to Humanistica Yearbook: secretariat.dcsu@acad-cj.ro

CARACTERISTICI ALE CULTIVĂRII PĂMÂNTULUI ŞI CREŞTERII ANIMALELOR ÎN REGIUNEA A 6-A DE DEZVOLTARE A ROMÂNIEI

Gheorghe Şişeştean

Universitatea din Oradea

Regiunea a 6-a cuprinde judeţele Bihor, Bistriţa Năsăud, Cluj, Maramureş, Satu Mare şi Sălaj, adică judeţele din nord-vestul României. Această regiune deţine o suprafaţă agricolă de 1.882.275 ha, reprezentând 13,96% din suprafaţa agricolă a ţării şi o suprafaţă arabilă de 915.211 ha, adică 10,63% din suprafaţa arabilă a României[1]. Mărimea suprafeţei arabile a regiunii a 6-a este una dintre cele mai mici la nivel naţional; ea se situează pe locul al şaselea, între cele opt regiuni ale României, înaintea regiunii a 7-a (centrul şi sudul Transilvaniei) şi a micii regiuni a 8-a (sectorul agricol Ilfov). Suprafaţa arabilă a regiunii este aproape egală cu cea a păşunilor şi fâneţelor, care ocupă cu ceva mai mult de jumătate din suprafaţa ei agricolă.

În privinţa pământurilor arabile necultivate, acestea reprezintă o suprafaţă de 338.925 ha, adică 14,50% din suprafaţa arabilă necultivată la nivel naţional (2.335.808 ha), fapt care situează regiunea a 6-a pe locul trei între regiunile ţării în ceea ce priveşte suprafaţa totală a pământului arabil necultivat, după regiunile a 2-a şi a 3-a. Raportând suprafaţa pământului necultivat la totalul suprafeţei arabile a regiunii, rezultă un procent de 37,03%, care situează regiunea a 6-a pe locul doi pe ţară, după regiunea a 7-a, care are 48,44% din arabil, pământ necultivat.

Şi în cazul folosirii indicilor medii ai necultivării pământului, construiţi ca medie a indicilor necultivării, pentru fiecare comună (total pământ necultivat pe comună/total pământ arabil pe comună x 100), regiunea se situează pe locul 2 la nivel naţional, cu un indice mediu al necultivării pe comune de 38,96% (*tabelul 2*).

[1] Toate datele folosite în acest studiu au fost prelucrate după o bază naţională de date a Institutului Naţional de Statistică din 2001, deci situaţiile se referă la acest an.

An. Inst. de Ist. „G. Barit” din Cluj-Napoca, Series Humanistica, tom. III, 2005, p. 175–212

Tabelul 1

Caracteristici ale suprafeţelor de pământ din regiunea a 6-a

Caracteristici de analiză	Suprafata agricolă după modul de folosință – ha	Suprafața arabilă – ha	Pășuni, fânețe – ha	Potențiale pășuni (pășuni+ pământ necultivat) – ha	Pământ necultivat – ha
Număr de comune	385	385	385	385	385
Media suprafeței pe comune	4889,0	2377,1	2511,8	3392,1	880,3
Mediana suprafeței pe comune	4549,0	2032,0	2110,0	3016,0	782,0
Abaterea standard pe comune	2229,6	1711,3	1718,4	1798,5	597,5
Total suprafață pe regiune	**1882275,0**	**915211,0**	**967064,00**	**1305989,0**	**338925,0**

Tabelul 2

Distribuția pe regiuni a pământurilor necultivate
(medii pe comune)

Regiunea	Media (ha) suprafeței necultivate	Media procentului necultivat
Regiunea 1	758,0	29,3
Regiunea 2	1015,9	18,2
Regiunea 3	826,4	22,2
Regiunea 4	558,5	18,0
Regiunea 5	1213,8	33,8
Regiunea 6	880,3	38,9
Regiunea 7	968,1	46,1
Regiunea 8	820,4	31,0

Urmărind o cartografiere națională pe baza procentului pământului necultivat, pe comune, am construit un indice al necultivării (total pământ necultivat/pământ arabil × 100). Plecând de la valorile acestui indice, am construit cinci *grupări clusteriale*, care, după etichetarea lor, au fost folosite pentru construirea hărții din *figura 1*[2].

Din analiza hărții se desprinde concluzia că zonele cu o pondere importantă a pământului necultivat se găsesc în Podişul Transilvaniei, regiunea Carpaților Apuseni, dar şi pe coridorul someşean, care face legătura dintre Transilvania şi Câmpia de Vest. Suprafețe importante necultivate se găsesc şi în zona dealurilor subcarpatice vestice. În spațiul extracarpatic, indicii necultivării sunt mai reduşi, iar zone cu suprafețe mai importante necultivate se găsesc în nord-vestul Moldovei şi în județul Tulcea, de fapt în Delta Dunării, o zonă oricum puțin propice agriculturii.

[2] Menționăm faptul că oraşele sunt reprezentate pe hartă prin culoarea albă, deoarece nu dispunem de date privind caracteristicile lor agricole, deşi în cazul unor oraşe, mai ales a celor declarate ca atare după 1989, ele au în mod evident şi un important potențial agricol, intrarea lor în categoria oraşelor fiind făcută pe baza unor criterii mai mult politice decât social-economice.

Pe de altă parte, proximitatea urbană produce creşterea gradului de cultivare, chiar şi în cazul unor comune sau grupuri de comune care se găsesc în interiorul unor întinse spaţii rurale cu un indice scăzut al cultivării. Această constatare nu este valabilă decât în cazurile de specializare agricolă, cu precădere legumicolă, a comunelor periurbane. În alte cazuri însă, tocmai proximitatea urbană este un factor determinant în prăbuşirea activităţilor agricole şi specializarea comunelor periurbane pe activităţi extra-agricole. De altfel, asemenea activităţi neagricole înscriu comunităţile rurale de acest tip în ciclul al doilea de dezvoltare rurală, primul ciclu al dezvoltării rurale fiind configurat în jurul tendinţelor de specializare agricolă pentru necesităţile pieţei urbane Comunele care încep tendinţa de modernizare pe baza ciclului al doilea vor renunţa treptat la activităţile de tip agricol, a căror rentabilitate este relativ redusă şi vor dezvolta strategii economice alternative agriculturii: parcelarea şi vânzarea pământului unor persoane sau firme care vor construi în zonele periurbane locuinţe-dormitor ale elitelor urbane sau ale clasei de mijloc, în curs de constituire, implicate deja în procesul descentralizării urbane a habitatului, construirea unor platforme industriale, spaţii de depozitare, zone de agrement. Asemenea forme de modernizare neagricolă vor genera şi dezvoltarea unui sector rural al serviciilor, în curs de constituire în asemenea zone.

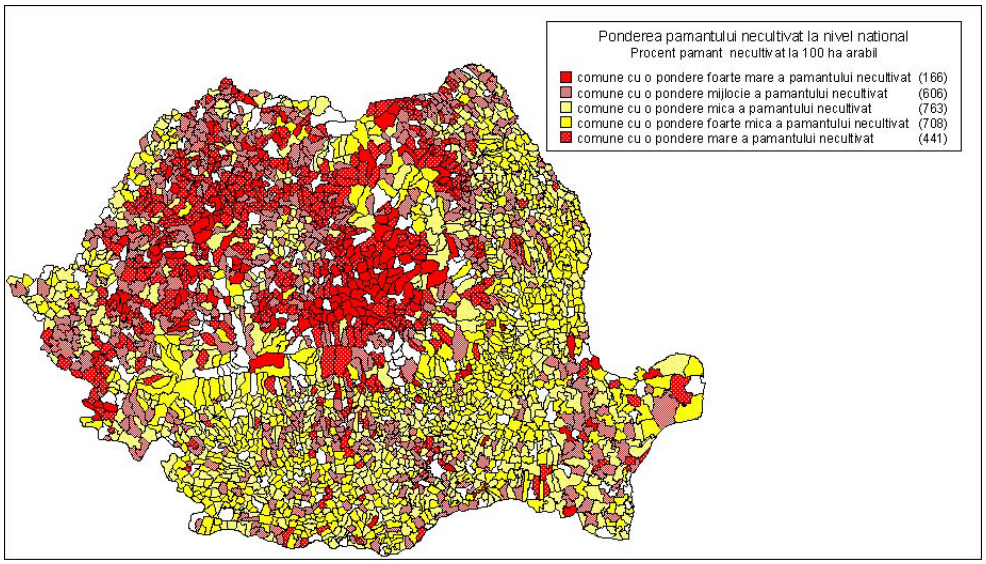

Fig. 1. Caracteristici ale tuturor regiunilor (ţării)
din perspectiva mărimii indicelui pământului necultivat.

Într-o cartografiere de detaliu, zonarea regională a comunelor, în funcţie de indicele necultivării pământului în regiunea a 6-a, se prezintă ca în *figura 2*.

Gruparea comunelor nu a mai fost realizată clusterial, ci pe baza unor intervale cu valori ale procentului pământului necultivat. Din examinarea hărţii, se pot desprinde cel puţin următoarele tendinţe:

1. Zona Câmpiei de Vest, cu mare tradiţie cerealieră şi cu o calitate deosebită a solului, înregistrează ponderi ridicate ale pământului cultivat. Aceeaşi constatare se poate face şi în cazul unor comune periurbane, specializate agricol;

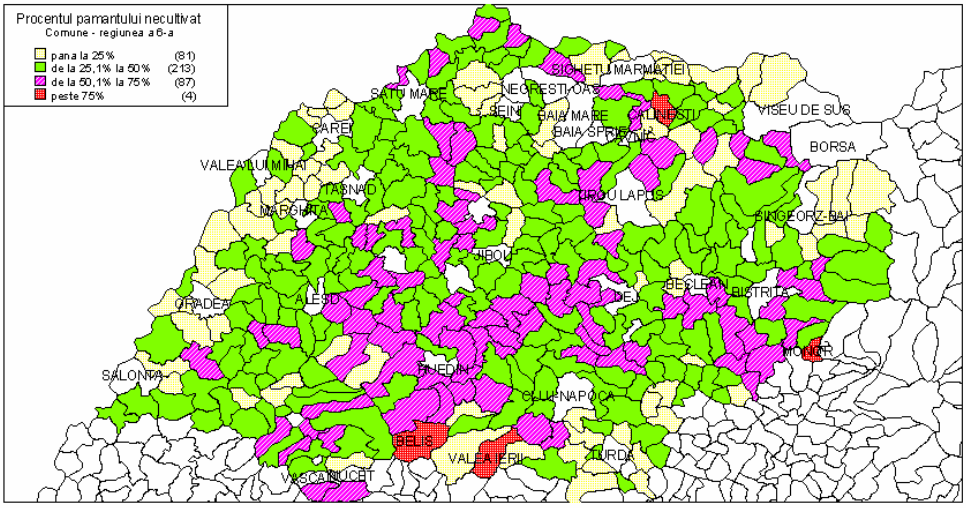

Fig. 2. Caracteristici ale regiunii a 6-a
din perspectiva mărimii indicelui pământului necultivat.

2. Volumele demografice ridicate, asociate cu suprafeţe arabile reduse determină creşterea ponderii pământului cultivat, chiar dacă zona nu se găseşte în arii periurbane. O asemenea cultivare este tipică unei economii rurale de subzistenţă; ea se regăseşte în zona submontană a jud. Bistriţa-Năsăud (Valea Someşului Mare), precum şi în partea nordică a jud. Maramureş (Valea Vişeului, Valea Izei). Situaţia din 2002 poate fi însă uşor modificată în prezent, datorită masivei migraţii internaţionale a forţei de muncă rurale, atât din Maramureş cât şi din Bistriţa-Năsăud; este, astfel, cu totul de aşteptat ca ponderea pământului arabil necultivat să crească continuu. În plus, în ultima vreme s-a produs în această zonă nordică şi un început de dezvoltare agro-turistică, care face ca interesul pentru cultivarea pământului, pe baza unei agriculturi tradiţionale, de subzistenţă, să se diminueze mult, pământuri întregi rămânând necultivate sau fânețe necosite, fenomen care se accentuează de la un an la altul;
3. Existenţa unei întinse zone cu o cultivare de sub 50% a pământului arabil. Această caracteristică este specifică zonei colinare a Sălajului (în partea sa sud-estică), unei centuri de comune care se întinde de la Huedin la Dej, în zona colinară a judeţului Cluj, Văii Crişului Repede, între Huedin şi Aleşd, unor comune din Ţara Codrului (sud-estul jud. Satu-Mare, nordul jud. Sălaj şi sudul jud. Maramureş) şi zonei colinare din sudul jud. Bistriţa-Năsăud şi estul jud.

Cluj. Trei comune ale regiunii: Valea Ierii, Beliş şi Monor au peste 75% din totalul pământului arabil, pământ necultivat. Prăbuşirea cultivării pământului este generată de două cauze totalmente diferite:

a) Dezvoltarea activităţilor turistice din zonele montane. Fenomenul este tipic pentru comunele Beliş şi Valea Ierii, dar se poate semnala şi pentru alte comune din zona nordică a Apusenilor (cele de pe Valea Crişului Repede, Valea Drăganului). Mai ales după 1989, cu o adevărată explozie în ultimii ani, în zonă s-a produs o puternică dezvoltare a turismului rural, determinând apariţia unui mare număr de pensiuni agro-turistice, hoteluri, restaurante, dar şi case sau cabane de vacanţă, ale unor persoane din mediul urban, în special din Cluj Napoca şi Oradea, dar şi din Ungaria. Această presiune a construirii în scopuri agro-turistice, de multe ori haotică (cum este cazul marii aglomeraţii de cabane şi vile de la coada lacului Leşu-Baraj), a dus la o puternică explozie a preţului pământului. Vechiul pământ arabil sau fâneaţa, care şi aşa reprezentau suprafeţe reduse în această zonă montană, devin pământuri valorificabile turistic, renunţându-se astfel, aproape în totalitate, în unele comune, la cultivarea pământului. Deci, în aceste cazuri, prăbuşirea cultivării este un simptom al modernizării rurale, al trecerii de la agricultura de subzistenţă la activităţi în domeniul serviciilor agro-turistice. Această dezvoltare turistică nu este însă lipsită de aspecte contradictorii; evident ea produce o modernizare a zonei, dar, în acelaşi timp, accesul la modernizare este limitat pentru unele categorii ale populaţiei locale. Supusă presiunilor de vânzare a pământului, această populaţie va ceda tentaţiei banului, vânzându-şi pământurile unor populaţii urbane, iar apoi, după folosirea banilor în scopuri consumiste, fără investirea lor în activităţi lucrative, se va produce o accentuare a pauperizării populaţiei zonei, în special a populaţiei vârstnice, incapabilă să se înscrie în noile fluxuri ale modernităţii;

b) Prăbuşirea demografică, ca urmare a marelui exod rural din anii ’60–’80. Această caracteristică se regăseşte în cazul zonelor colinare enumerate mai sus, care de obicei sunt situate departe de marile oraşe, deci care nu au putut folosi navetismul ca modalitate de stabilizare a populaţiei. Aceste zone cu o populaţie puternic îmbătrânită, dar şi fără potenţial de dezvoltare a unor activităţi complementare agriculturii de subzistenţă, cunosc o puternică criză a ruralităţii. Accesul lor la modernitate este limitat numai pentru unele categorii sociale tinere şi cu iniţiative de capitalizare. Populaţia vârstnică este condamnată la o subzistenţă din ce în ce mai precară şi la o inevitabilă stingere demografică, astfel încât, în scurtă vreme, vom asista la dispariţia unor întregi comunităţi rurale. Cultivarea pământului în aceste zone se face, în general, în limitele dictate de economia de subzistenţă a unei populaţii tot mai imbătrânite, de aceea procentul pământului necultivat creşte de la un an la altul. Este evident că aici, spre deosebire de tipul anterior, preţul pământului este extrem de scăzut şi nu se produce capitalizarea pământului în scopuri agro-turistice, dar nici capitalizarea lui în scopuri agricole. Anchetele de teren din aceste zone arată că circulaţia pământului prin procesul de vânzare-cumpărare este nesemnificativă.

1. CULTIVAREA PĂMÂNTULUI ÎN REGIUNEA A 6-A

1.1. CARACTERISTICI ALE CULTIVĂRII PĂMÂNTULUI ÎN REGIUNEA A 6-A

Tabelul 3

Caracteristici ale cultivării pământului
în regiunea a 6-a cu diferite tipuri de culturi agricole

Caracteristici de analiză	Suprafaţa cultivată cu grâu şi secară – ha	Suprafaţa cultivată cu porumb boabe – ha	Suprafaţa cultivată cu cartofi – ha	Suprafaţa cultivată cu floarea soarelui – ha	Suprafaţa cultivată cu sfeclă de zahăr – ha	Suprafaţa cultivată cu legume – ha
Număr de comune	385	385	385	385	385	385
Media suprafeţei cultivate pe comune	421,4	735,8	139,4	119,0	13,8	67,2
Mediana suprafeţei cultivate pe comune	297,0	566,0	110,0	30,0	0,0	49,0
Abaterea standard	479,3	662,6	103,5	255,4	34,0	65,4
Suprafaţa minimă cultivată	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Suprafaţa maximă cultivată	3744,0	5334,0	900,0	2728,0	301,0	599,0
Total suprafaţă cultivată pe regiune	**162239,0**	**283306,0**	**53670,0**	**45842,0**	**5320,0**	**25909,0**

Este de precizat faptul că, deşi în baza de date suprafeţele cultivate cu grâu sunt raportate împreună cu cele cultivate cu secară, ponderea secarei în cultura păioaselor este totalmente nesemnificativă. Altădată cereala zonelor montane, ea a fost treptat înlocuită din cultură, mai ales prin noua plantă, cartoful, care s-a impus tot mai puternic, începând cu cea de-a doua jumătate a sec. al XIX-lea. Numai în zona înaltă de cultură montană, din Munţii Plopiş, locuită de o populaţie slovacă, se mai găsesc şi în prezent mici ogoare cultivate cu secară şi, izolat şi statistic irelevant, în zona înaltă a Apusenilor. De aceea, întreaga analiză a cultivării cerealelor păioase se referă, de fapt, la grâu, care şi el este din ce în ce mai puţin cultivat în zonele de deal şi de munte.

1.2. ANALIZA FACTORIALĂ A CULTIVĂRII PĂMÂNTULUI ÎN REGIUNEA A 6-A

Pentru a vedea modul în care se grupează comunele regiunii în funcţie de caracteristicile cultivării pământului, am procedat la analiza factorială. Pentru aceasta, mai întâi, am construit indici ai cultivării, pentru fiecare comună a regiunii

şi pentru fiecare tip de cultură (total suprafață cultivată cu cultura *x* / total suprafață arabilă × 100). Aceşti indici au fost apoi standardizați prin metoda *z*-scorurilor, iar factorii rezultați din agregarea indicilor sunt compuşi din asemenea indici standardizați. În urma analizei s-au constituit 6 (şase) factori (*tabelul 4*).

Tabelul 4

Totalul variației explicate

Factor	Total	% din varianță	Cumulativ %
1	3,211	53,524	53,524
2	1,199	19,985	73,509
3	,688	11,459	84,967
4	,508	8,462	93,430
5	,277	4,622	98,051
6	,117	1,949	100,000

Primii doi factori, având o putere explicativă ridicată (cumulativ, ei explică 73,50% din totalul varianței distribuției localităților în funcție de suprafața cultivată), au fost singurii ce au fost reținuți în analiză. Ei sunt compuşi pe baza indicatorilor menționați în *tabelul 5*.

Tabelul 5

Matricea factorială

Indicatori	Factor	
	1	2
Zscore: Suprafața cultivată cu grâu	,965	-,146
Zscore: Suprafața cultivatş cu porumb	,847	6,479E-02
Zscore: Suprafața cultivată cu cartofi	-6,939E-02	,330
Zscore: Suprafața cultivată cu floarea	,811	-,319
Zscore: Suprafața cultivaăa cu sfecla d	,657	,103
Zscore: Suprafața cultivată cu legume	,463	,648

Factorul 1 (F1) este constituit din suprafețele cultivate cu grâu, porumb, floarea soarelui şi sfeclă de zahăr, iar *factorul 2* (F2), din suprafețele cultivate cu legume. Aceşti doi factori au fost asociați prin scattergrama din *figura 3*.

Procedând la analiza caracteristicilor asocierii între cei doi factori, se poate constata că ei nu sunt corelați, deci nu se găsesc în dependență unul în raport cu celălalt (mărimea coeficientului de corelație r = -0,03).

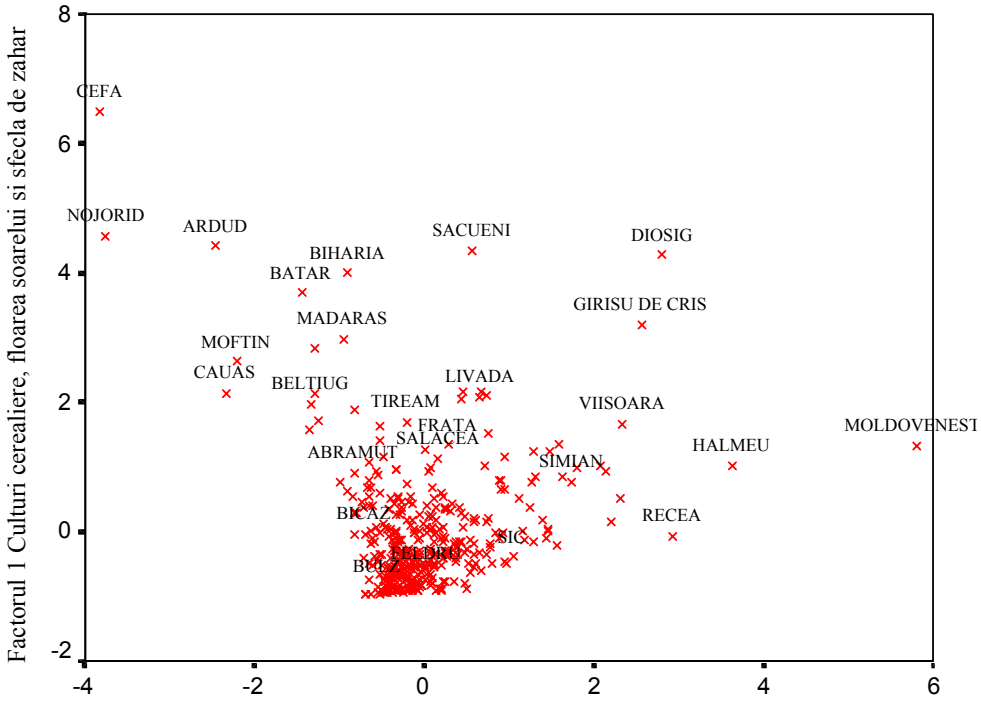

Fig. 3. Cultura legumelor în regiunea a 6-a.

Acest fapt este, de altfel, observabil şi în scattergrama de mai sus, care arată că la nivelul comunelor cu suprafeţe cultivate mici (comunele din norul de puncte, majoritatea comunelor regiunii), există o corelaţie pozitivă între cei doi factori, în cadrul unei agriculturi de subzistenţă, bazată pe principiul culturilor-evantai („din toate, câte puţin”). Pe măsură, însă, ce mărimea suprafeţelor cultivate creşte, se produc două tipuri de specializări, teritorial neconcordante, care conduc la apariţia a două tipuri de comune: a) comune specializate în cultivarea cerealelor şi a florii soarelui, şi b) comune specializate în cultivarea legumelor şi a cartofilor (numai 5 comune de **tipul Diosig** au o specializare complexă, cu cei doi factori corelaţi). Pentru a vedea cum se grupează comunele regiunii în funcţie de caracteristicile celor doi factori am procedat la o clasificare clasterială, în urma căreia au rezultat tipurile de comune din *tabelul 6.*

Tabelul 6

Grupe de comune

Factori	Grupa 1	Grupa 2	Grupa 3	Grupa 4	Grupa 5
Factorul 1	1,6	5,3	-0,39	1,8	0.3
Factorul 2	-0,4	-3,1	-0,19	3,7	1,04
Total comune	38	3	278	5	61

Comunele din grupa a 1-a au o valoare relativ ridicată a factorului 1 şi o valoare scăzută a factorului 2. Grupa este alcătuită din 38 de comune ce pot fi caracterizate ca având **tendinţe de specializare pe cultura grâului, porumbului, sfeclei de zahăr şi a florii soarelui**. Numim această grupă, grupa **comunelor de tip Moftin** (SM). Ea este constituită din localităţi din zona de câmpie a jud. Satu Mare şi Bihor (*tabelul 7*).

Tabelul 7

Câteva comune din grupa 1 (tip Moftin) şi suprafeţe (ha) ocupate de ele cu difeite culturi

Comuna	Suprafaţa cu grâu	Suprafaţa cu porumb	Suprafaţa cu floarea soarelui	Suprafaţa cu cartofi	Suprafaţa cu legume
Moftin (SM)	1824	1849	1234	80	50
Căuaş (SM)	1626	1356	1170	40	40
Ciumeghiu (BH)	1860	2186	931	40	81
Mădăras (BH)	1960	1368	970	95	114
Beltiug (SM)	1517	1368	791	51	80
Căpleni (SM)	1275	1651	569	32	20
Acâş (SM)	1221	997	447	100	100

Grupa a 2-a cuprinde numai trei comune, Cefa (BH), Nojorid (BH) şi Ardud (SM). Această grupă cuprinde **comune puternic specializate pe producţia de grâu, porumb şi floarea soarelui**. Numim comunele din această grupă, **comune de tip Cefa.** Aceste comune au următoarele suprafeţe cultivate cu cele trei culturi:

a) Cefa. Suprafaţa cultivată cu grâu: 3744 ha, porumb: 3195 ha, floarea soarelui: 2728 ha;
b) Nojorid. Grâu : 2891, porumb : 2226 ha, floarea soarelui : 1920 ha ;
c) Ardud. Grâu: 2950 ha, porumb: 2585, floarea soarelui: 1055 ha.

Grupa a treia este **grupa comunelor cu o economie agrară a culturilor de subzistenţă**, cu slabe deschideri spre economia de piaţă. Ea cuprinde un număr foarte mare de comune ale regiunii, 278 de comune, din totalul de 385, adică 72,2% dintre acestea. Numim aceste comune, **comune de tip Borod**. Ele au ca specific faptul că toate cultivă grâu, porumb, cartofi şi legume, dar pe mici suprafeţe, evident pentru autoconsumul gospodăriei rurale. Totuşi, în unele cazuri, suprafeţele mai mari cultivate cu cartofi arată tendinţe de vânzare a unei părţi din producţie. Rar, asemenea comune cultivă şi mici suprafeţe cu floarea soarelui (în general cultură integrată în cea a porumbului) şi extrem de rar, sfeclă de zahăr. Ca situare geografică, ele se găsesc, în special, în zona de deal şi submontană a regiunii (*tabelul 8*).

Tabelul 8

Câteva comune din grupa a 3-a (tip Borod)
şi suprafeţe (ha) ocupate de ele cu difeite culturi

Comuna	Grâu	Porumb	Cartofi	Floarea soarelui	Legume
Borod (BH)	180	500	300	0	25
Bunteşti (BH)	280	670	280	0	40
Finiş (BH)	250	353	50	0	60
Rieni (BH)	296	290	100	0	47
Rebrişoara (BN)	180	640	280	0	25
Şieuţ (BN)	271	353	200	0	20
Dăbâca (CJ)	250	300	150	50	49
Băseşti (MM)	365	800	170	150	40
Budeşti (MM)	120	331	350	0	14
Şişeşti (MM)	100	460	60	0	13
Băbeni (SJ)	140	520	40	40	40
Cizer (SJ)	322	369	250	53	60

În partea stânga-jos a scattergramei se găsesc comune tot din grupa a 3-a, dar cu valori şi mai mici ale suprafeţelor cultivate. Spre exemplu, comuna Beliş (CJ) nu are nici un hectar de suprafaţă cultivată (ea fiind, de altfel, specializată pe sectorul turistic), altele cultivă suprafeţe foarte mici. Ele sunt comune din zona submontană a Bihorului, Maramureşului, Clujului şi Bistriţei Năsăud. Iată câteva exemplificări: comuna Bulz (BH) cultivă cu grâu 40 ha, cu porumb 190 ha, cu cartofi 45 ha şi cu legume 5 ha. Comuna Coşbuc (BN) cultivă cu grâu 10 ha, cu porumb 80 ha, cu cartofi 40 de ha şi cu legume 7 ha. Comuna Şanţ (BN) cultivă cu grâu 10 ha cu porumb 80 ha, cu cartofi 97 ha şi cu legume 10 ha, iar comuna Repedea (MM) nu cultivă grâu, cultivă 75 ha cu porumb, 140 ha cu cartofi şi nu cultivă legume.

Grupa a 4-a este cea a **comunelor de tip Diosig** (BH). Ea cuprinde 5 comune, toate din judeţul Bihor (Diosig, Biharia, Săcuieni, Tinca şi Girişu de Criş). Acest **tip este caracterizat printr-o specializare complexă**, fiind profilat atât pe producţia cerealieră şi de floarea soarelui, cât şi pe producţia de legume şi cartofi. Existenţa unor mari suprafeţe arabile, în zone de câmpie, a făcut posibil primul tip de specializare, iar apropierea urbană, cel de-al doilea tip. Spre exemplu, comuna Diosig are o suprafaţă de 2163 ha cultivată cu grâu, 3888 ha cu porumb, 290 ha cu cartofi, 421 ha cu floarea soarelui, 298 ha cu legume şi 301 ha cu sfeclă de zahăr.

Grupa a 5-a este **grupa comunelor puternic specializate în producţia de legume şi cartofi**. Ea este formată din 61 de comune. Numim acest grup de comune, **comune de tip Moldoveneşti** (CJ). Ele se găsesc în apropierea marilor oraşe ale regiunii, iar proximitatea pieţelor urbane (asociată, desigur şi cu solul adecvat) a creat această specializare a producţiei. Din această grupă, cele mai mari suprafeţe cultivate cu legume şi cartofi le au comunele Moldoveneşti (CJ), cu 294 ha cultivate cu cartofi şi 599 ha cultivate cu legume, Halmeu (SM), cu 342 ha cu legume

şi 578 ha cu cartofi, Recea (MM), cu 220 ha cu cartofi şi 315 ha cu legume, Borş (BH), cu 110 ha cu cartofi şi 292 ha cu legume, Pericei (SJ), 110 ha cu cartofi şi 270 ha cu legume, Nimigea (BN), cu 280 ha cu cartofi şi 170 ha cu legume. Aceste comune se găsesc în apropierea reşedinţelor de judeţ din regiunea a 6-a.

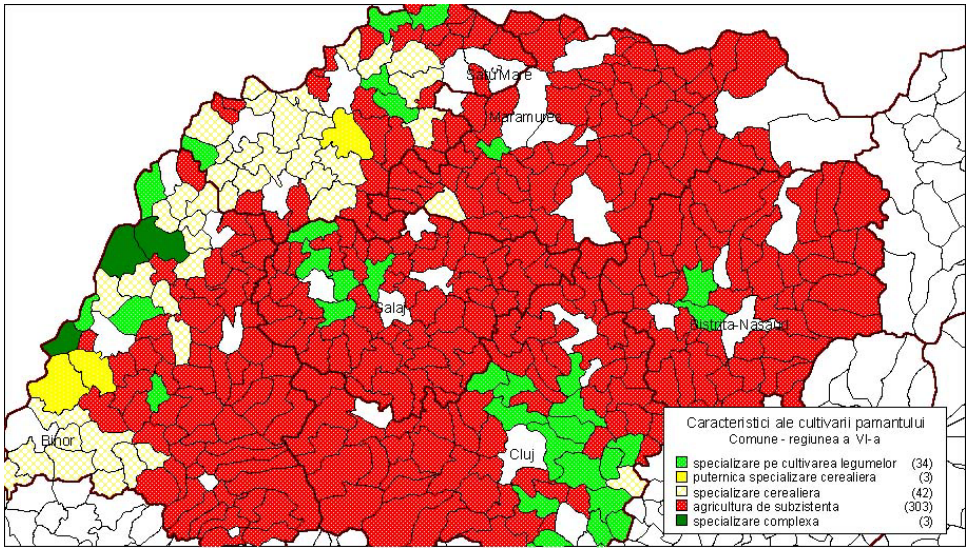

Fig. 4. Distribuţia în teritoriu a câtorva tipuri de agricultură practicată în regiunea a 6-a.

Harta, construită pe baza grupării clusteriale a comunelor în funcţie de scorurile factoriale, surprinde semnificativ amploarea fenomenului agriculturii de subzistenţă, bazată pe culturi-evantai („din toate câte puţin”), pe mici suprafeţe de teren. Pe de altă parte, în Câmpia de Vest se menţine specializarea cerealieră şi chiar specializări complexe (cereale-legume), această zonă fiind cea mai apropiată de noile exigenţe economice ale modernităţii. Un fenomen similar se constată şi în cazul comunelor periurbane; ele produc specializări pe cultivarea legumelor (şi a cartofului), deci au producţii agricole puternic orientate spre pieţele urbane.

1.3. DETERMINANŢI AI CULTIVĂRII

Atât cât a permis baza de date, am încercat să analizez posibilele asocieri între suprafeţele arabile şi suprafeţele cultivate cu diferite tipuri de culturi.

Cultivarea pământului cu grâu, porumb şi floarea soarelui (F1) este puternic corelată pozitiv cu mărimea suprafeţelor arabile ($r = 0,93$), ceea ce arată că acolo unde există mari suprafeţe arabile există o puternică tendinţă de cultivare a acestora cu tipurile de culturi de mai sus. Dintre acestea, decizia de cultivare a grâului este

cel mai puternic corelată cu mărimea suprafeţelor arabile (r = 0,90), exprimând tendinţa de cultivare a grâului, predominant în zone cu mari suprafeţe agricole, care sunt, de fapt, zonele de câmpie. Şi cultivarea porumbului este puternic corelată cu mărimea suprafeţelor arabile (r = 0,88), însă într-o mai mică măsură decât grâul. Porumbul se cultivă şi în localităţile cu suprafeţe arabile mai mici, adică inclusiv în cele din zona submontană, iar această tendinţă determină o valoare mai redusă a coeficientului Pearson. Scattergrama de asociere între factorul 1 şi mărimea suprafeţelor arabile este redată în *figura 5*.

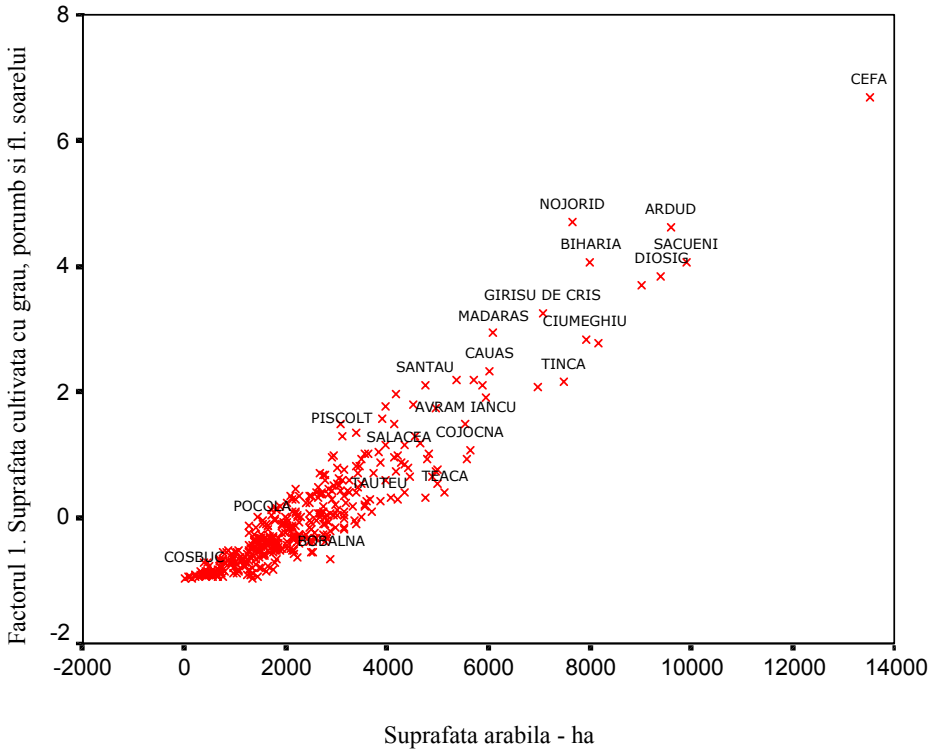

Fig. 5. Scattergrama factorului 1 şi suprafaţa cultivată.

În privinţa asocierii între mărimea suprafeţelor arabile şi factorul 2 (mărimea suprafeţelor cultivate cu legume), se poate constata că decizia cultivării nu este dependentă de mărimea suprafeţelor arabile (r = 0,02). Deci, cultivarea legumelor şi, în mai mică măsură, a cartofilor, este influenţată de alţi factori, dintre care credem că cel mai important este cel al proximităţii pieţelor urbane, care determină tendinţe de specializare a producătorilor înspre tipuri de cultură orientate spre economia de schimb şi generează o tradiţie a specializării (aceasta, desigur, în asociere cu condiţii

de climă şi sol propice cultivării). Scattergrama de asociere între f2 şi suprafaţa arabilă este redată în *figura 6*.

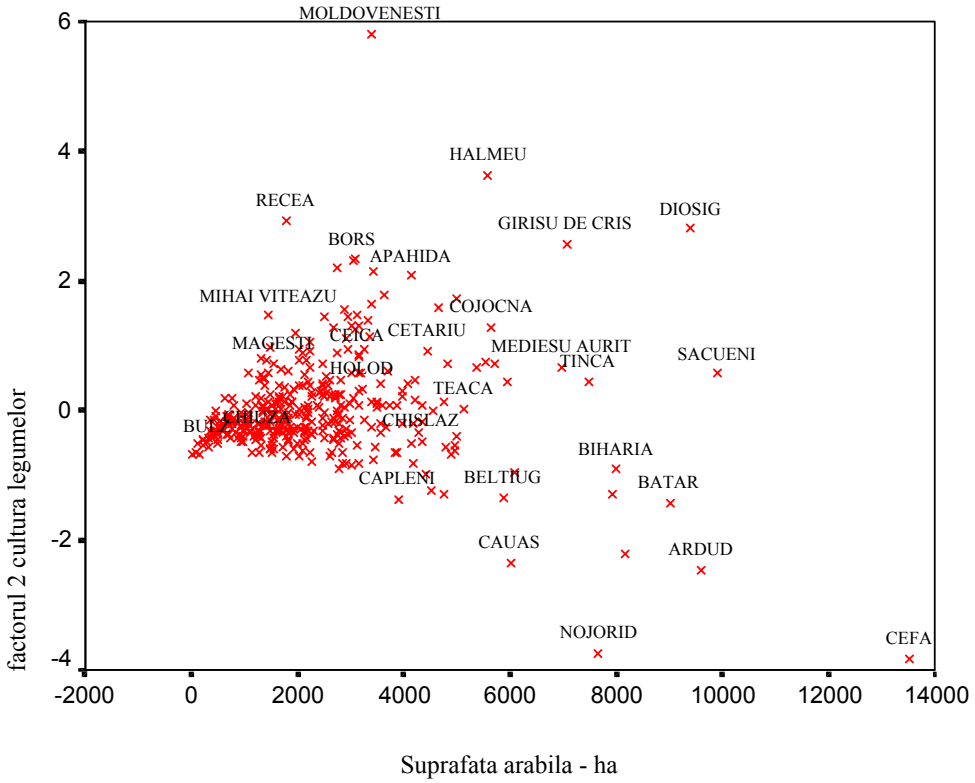

Fig. 6. Scattergrama factorului şi suprafaţa cultivată.

Din analiza de detaliu a cultivării legumelor, respectiv a cultivării cartofilor, se poate remarca faptul că există diferenţieri semnificative în privinţa caracteristicilor asocierii lor cu mărimea suprafeţelor arabile. Astfel, mărimea suprafeţelor cultivate cu legume este relativ puternic corelată cu mărimea suprafeţelor arabile (r = 0,45), în timp ce mărimea suprafeţelor cultivate cu cartofi nu este corelată cu mărimea suprafeţelor arabile (r = -0,01). Aceasta înseamnă că decizia de cultivare a cartofului nu este influenţată de mărimea suprafeţelor arabile, aceasta influenţând mai degrabă decizia de cultivare a legumelor. De altfel, spre deosebire de legume, cartoful se cultivă inclusiv în zonele montane, zone caracterizate prin suprafeţe arabile uneori extrem de mici, ceea ce exprimă caracteristicile diferenţiatoare ale asocierii, în cazul celor două tipuri de cultură.

2. CREŞTEREA ANIMALELOR ŞI A PĂSĂRILOR

2.1. NUCLEE DE MODERNITATE ÎN ZOOTEHNIE

După prăbuşirea regimului comunist, comunele întregii regiuni revin la mica proprietate parcelară, bazată preponderent pe folosirea forţei de muncă a gospodăriei rurale. Numai în puține zone ale regiunii, în special în cele de câmpie vor fi înființate asociații agricole, fie pe structura vechilor CAP, fie pe baze noi, ca urmare a unor inițiative locale ale unor persoane sau grupuri de persoane. Numeroase dintre aceste asociații s-au desființat de-a lungul anilor, din variate motive, cele mai multe de natură economică, puține au rezistat, altele s-au înființat între timp. Şi alte forme de exploatație pe mari suprafețe, cum ar fi arendarea şi darea în parte, cunosc o evoluție sinuoasă în anii post-comunismului, evoluție care marchează, de altfel, întreaga tranziție românească de la proprietatea etatistă la cea privată. În cazul fermelor animaliere, soluție economică eficientă de răspuns la sistemul arhaic al zootehniei extensive, practicat ca element de supraviețuire a gospodăriei rurale şi în perioada regimului comunist, în paralel cu sistemul de creştere a animalelor în mari ferme, evoluțiile sunt aceleaşi. După 1989, fermele de animale ale CAP vor fi desființate prin decizii comunitare, în care factorii de natură psihologic-afectivă şi presiunea modelelor tradiționalității micii gospodării rurale au predominat asupra factorilor de raționalitate economică, în adoptarea deciziilor de desființare. Omul rural post-comunist, refuzând modelele economice ale perioadei comuniste (cel puțin în perioada imediat următoare căderii comunismului, urmând apoi, pentru anumite segmente rurale, o revitalizare nostalgic-reducționistă a perioadei comuniste), va apela, la nivelul acțiunii practice, la singurul model pe care-l cunoaşte, chiar dacă mulți nu l-au exersat niciodată, până după 1989, cel al micii proprietăți rurale. Presiunea modelelor tradiționalității, asociată cu faptul că regimul social rural al perioadei comuniste a fost un mixaj eclectic între forme moderne de exploatație agricolă şi sisteme sociale de aservire de tip tributal (prebendial), revitalizate prin regimul comunist, în cadrele secolului al XX-lea, au făcut ca populația rurală să nu conserve în noile condiții post-comuniste, nucleele de modernitate economică, dezvoltate chiar în cadrul fostelor CAP, ci să le distrugă, asimilând exploatația economică pe mari suprafețe sau fermele animaliere cu sistemul social de aservire economică şi socială, specific regimului comunist. Pe de altă parte, fermele de stat, neincluse în regimul reparațiilor, constituit prin Legea nr. 18-1991, îşi vor continua existența, fiind puternic confruntate cu spirala inflaționistă, concurența micii gospodării rurale (care în constituirea prețului nu capitalizează munca) şi apoi, cu concurența externă prin deschiderea frontierelor pentru produse animaliere aduse din străinătate. Unele

dintre ele vor dispărea în timp, altele se vor adapta noilor condiţii. În ultima vreme, ca urmare a dezvoltării economiei de piaţă, în lumea rurală au început să apară mici ferme de animale, rezultat al asocierii mai multor întreprinzători, dar şi prin iniţiativa unei singure gospodării rurale, ca asociaţii familiale.

Din statisticile de care dispunem pentru regiunea a 6-a, din păcate nu putem decât să punem în evidenţă existenţa unor ferme zootehnice (ca rezultat al diferenţei dintre totalul animalelor sau păsărilor şi numărul de animale sau păsări din gospodării). Nu cunoaştem însă numărul de ferme, dar nici tipul de fermă, adică nu ştim dacă ferma respectivă este apărută în perioada post-comunistă sau, dimpotrivă, reprezintă o veche fermă apărută în comunism, care a supravieţuit, adaptându-se noilor realităţi sociale.

2.2. COMUNE CU FERME DE BOVINE

Din datele statistice rezultă că în 44 de comune ale regiunii sunt ferme de bovine. Aceste comune sunt : AGHIREŞU, APAHIDA, ARDUD, ARDUSAT, BERVENI, BOBOTA, BOROD, BOTIZ, CĂLĂRAŞI, CĂŞEIU, CIZER, COCIUBA MARE, CRASNA, DIOSIG, FOIENI, FRATA, ICLOD, IP, JUCU, LECHINŢA, LIVADA, MIHAI VITEAZU, MINTIU GHERLII, MOCIU, NOJORID, OCNA ŞUGATAG, ODOREU, PANTICEU, PAULEŞTI, PERICEI, SĂCĂLAŞENI, SĂCUENI, SĂLARD, SANISLĂU, SÂNMARTIN, SÂNTANDREI, SANTAU, SATULUNG, SUPUR, ŢAGA, TEREBEŞTI, TINCA, VETIŞ, VIIŞOARA.

Analizând distribuţia geografică a comunelor cu ferme (sau asociaţii familiale de creştere a bovinelor) se poate constata existenţa a trei tipuri de comune:

1. Comune aflate în apropierea unor mari oraşe, deci cu facilităţi de vânzare rapidă a produselor lactate. Asemenea comune sunt de **tipul Apahida**. Iată câteva dintre ele: Berveni, Botiz, Crasna, Livada, Mintiu Gherlii, Nojorid, Odoreu, Pericei, Sântandrei, Vetiş, Săcălăşeni, Mihai Viteazu, Sălard, Păuleşti;
2. Comune mai îndepărtate de oraşe dar cu mari suprafeţe arabile, situate în zona cerealieră sau pe rute de modernitate rurală **(comune de tipul Diosig**): Ardud, Ardusat, Bobota, Cizer, Foeni, Frata Iclod, Ip, Lechinţa, Sanislău, Supur etc. (aceasta nu înseamnă că unele comune din prima grupă nu dispun, şi ele, de mari suprafeţe arabile, dar criteriul folosit în clasificare a fost acela al proximităţilor urbane).
3. comune din zone cu dezvoltare turistică: **Ocna Şugatag, Borod.**

Putem observa că dezvoltarea acestor nuclee de modernitate rurală în sectorul zootehnic este legată de comune cu tendinţe de modernizare, care vor rezista şocului demografic al depopulării rurale şi mutaţiilor agricole de perspectivă, aflate fie în apropierea marilor oraşe, fie pe rute importante de comunicaţii, fie în zone

turistice. Extraordinarul potenţial zootehnic al zonelor colinare sau submontane, unde se menţine zootehnia tradiţională, de tip extensiv, bazată pe mica gospodărie rurală, nu este valorificat. De altfel, ponderea acestui sistem fermier embrionar al creşterii bovinelor este nesemnificativă; potrivit datelor statistice numărul de animale crescute în ferme este de numai 7357, ceea ce reprezintă 1,6% din totalul bovinelor regiunii (*tabelul 9*).

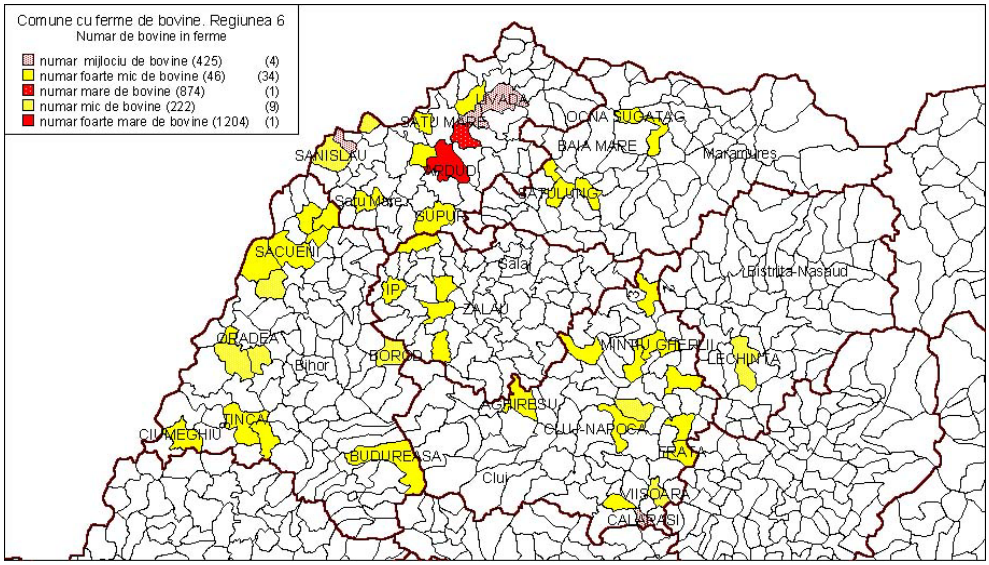

Fig. 7. Distribuţia geografică a creşterii bovinelor pe comune

Tabelul 9

Caracteristici ale numărului de bovine în ferme zootehnice

Număr de comune	**44**
Numărul mediu al bovinelor în ferme	167,2
Mediana	85,0
Abaterea standard	231,1
Numărul minim	6,0
Numărul maxim	1204,0
Total bovine în ferme	**7357,0**

Faptul că fermele de bovine apar în tipurile de mai sus de comune şi nu în comunele cu un potenţial de suprafeţe mari de păşuni (posibile de utilizat şi într-o exploatare de tip intensiv), reiese şi din asocierea dintre numărul de bovine şi

suprafeţele de păşuni. Valoarea coeficientului de corelaţie r este de -0,15 ceea ce arată că mai degrabă există o uşoară tendinţă ca fermele de bovine să apară în zone cu păşuni reduse, ceea ce arată că alţi factori decât suprafaţa păşunilor determină geneza fermelor de bovine. Această constatare poate fi întărită prin valoarea coeficientului de corelaţie a numărului de bovine cu suprafeţele arabile: el este uşor pozitiv (r = 0,24), ceea ce arată că mai degrabă în comunele cu tradiţii în cultivarea pământului, comune care se înscriu primele pe rutele modernităţii, există tendinţa genezei sectorului fermier de creştere a bovinelor (*figura 8*).

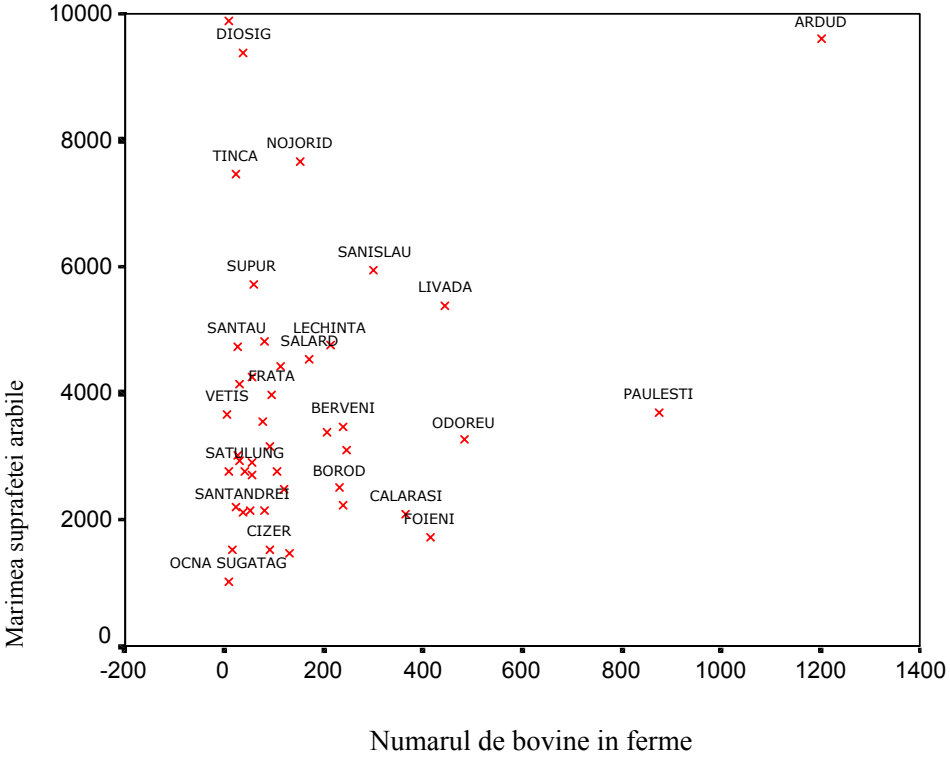

Fig. 8. Scattergrama suprafaţa arabilă şi efectivul de bovine.

2.3. COMUNE CU FERME DE PORCI

Creşterea porcilor în mari complexe fermiere a reprezentat o mare tradiţie în zootehnia perioadei comuniste. Unele dintre aceste complexe şi-au continuat existenţa şi în perioada de după 1989, inclusiv în regiunea a 6-a (*figura 9*). Ele se remarcă prin numărul foarte mare de porci pe care îl aveau în 2001. Ponderea câtorva mari ferme de porcine în totalul porcinelor crescute în sistem fermier este

extrem de mare. Aceste complexe fermiere vor face ca numărul porcilor din ferme să fie mult mai mare decât cel al bovinelor. Astfel, în regiunea a 6-a sunt crescuți în ferme un număr de 131.127 de porci, din care numai fermele din 4 localități (Sălacea – 7.485, Ciumeghiu – 7.640, Moftin – 27.612 şi Bonțida – 81.717) însumează un număr de 12.4427 de porci, reprezentând 94,8% din totalul porcinelor crescute în ferme. Restul de 6.700 porci sunt crescuți în mici ferme din 32 de localități ale regiunii. Este de remarcat că unele dintre aceste localități, e drept puține, se regăsesc şi în tabelul cu fermele de bovine, aceasta arătând începuturi, încă minore, de specializare a unor comune pe un sector zootehnic al micilor fermieri. Iată comunele cu ferme de porcine[3]: APAHIDA, ARDUSAT, BACIU, BATĂR, BOBOTA, BONȚIDA, BORŞA, CĂŞEIU, CIUMEGHIU, COCIUBA MARE, CRASNA, FOIENI, HERECLEAN, ILEANDA, IP, LIVADA, MESEŞENII DE JOS, MIHAI VITEAZU, MOCIU, MOFTIN, NUŞFALĂU, OCNA ŞUGATAG, PĂULEŞTI, PERICEI, POIENILE DE SUB MUNTE, SĂLACEA, SĂLSIG, SANISLĂU, SÂNMARTIN, SANTĂU, SĂRMĂŞAG, SUPLACU DE BARCĂU, SUPUR, TEREBEŞTI, ULMENI, VALEA VINULUI.

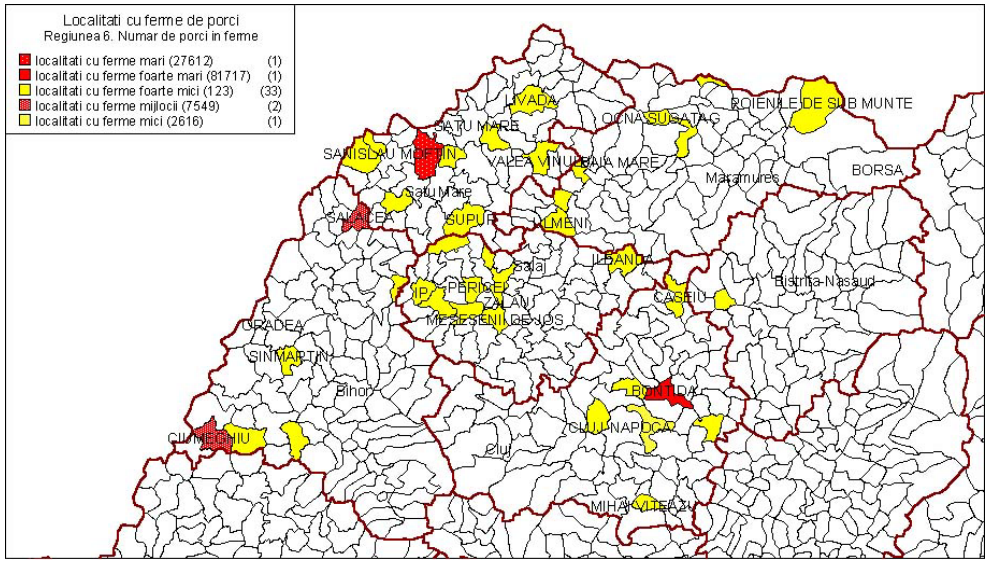

Fig. 9. Distribuția geografică a creşterii porcinelor pe localități.

Datorită faptului că marile complexe produc o amplitudine foarte mare a seriei statistice privind numărul de porcine, iar între extremitățile seriei, pe de-o parte micile ferme, iar pe de altă parte, marile complexe zootehnice, nu există

[3] Comunele marcate sunt cu mari complexe de porcine.

valori intermediare, am renunţat la analize statistice mai elaborate privind caracteristicile creşterii porcinelor. Referitor la mica fermă (de fapt, de cele mai multe ori asociaţii familiale), ea se structurează pe aceleaşi grupe de comune ca şi în cazul bovinelor, zonele izolate de deal fiind absente dintre comunele cu asemenea ferme.

Tabelul 10

Caracteristici ale numărului de porcine în ferme

Număr de comune	**36**
Media numărului de porci	3642,4
Mediana	94,0
Abaterea standard	14227,1
Numărul minim	14,0
Numărul maxim	81717,0
Total	**131127,0**

Fără cele patru comune cu mari complexe, caracteristicile numărului de porcine sunt cele din *tabelul 11*.

Tabelul 11

Caracteristici ale numărului de porcine
fără cele 4 mari complexe

Număr de comune	**32**
Media numărului de porci	209,3750
Mediana	80,5000
Abaterea standard	457,8578
Număr minim	14,00
Număr maxim	2616,00
Total	**6700,00**

Efectivele de porci crescuţi în sectorul fermier au o pondere de 19,15% în totalul efectivelor regiunii, mai ridicată, comparativ cu bovinele, ovinele sau păsările din sectorul fermier.

2.4. COMUNE CU FERME DE PĂSĂRI

Din baza de date au fost identificate 11 comune ale regiunii a 6-a care au ferme de păsări. Aceaste comune sunt: APAHIDA, CEFA, CIUMEGHIU, HIDA, IP, MESEŞENII DE JOS, NOJORID, PĂULEŞTI, PISCOLŢ, SĂCUENI, ULMENI.

Seria statistică alcătuită pe baza numărului de păsări din ferme este extrem de eterogenă: pe de o parte 4 comune au ferme mici, cu până la aproape 6.000 de păsări (Cefa – 5.961, Ip – 3.227, Meseşenii de Jos – 430, Ulmeni – 216), iar pe de altă parte, 7 comune au ferme cu efective de păsări, care variază între la 17.000 şi 71.000 de păsări.

Efectivele de păsări crescute în ferme au o pondere de 4,1% în totalul păsărilor regiunii a 6-a.

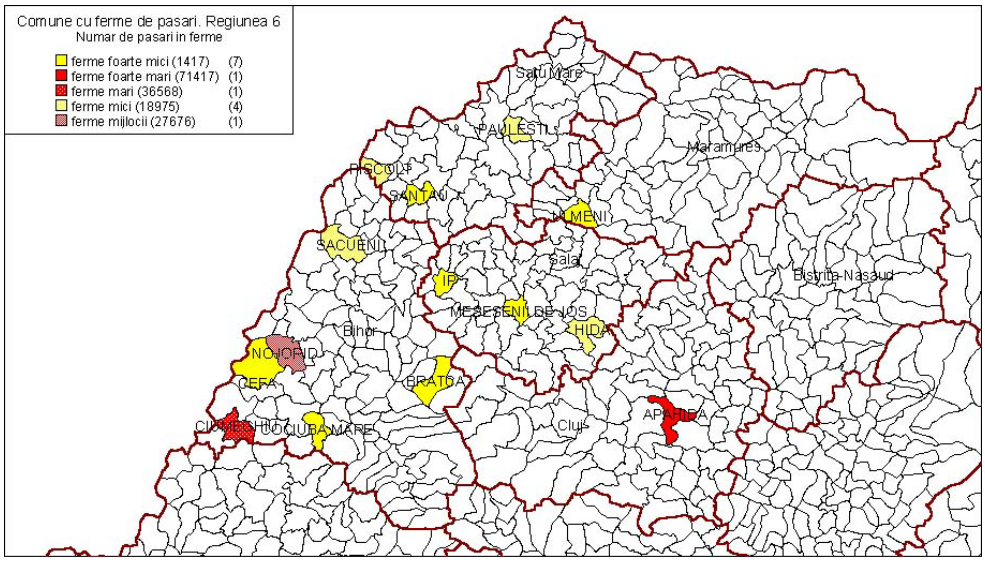

Fig. 10. Distribuția geografică a creşterii păsărilor pe comune cu ferme.

Tabelul 12

Caracteristici ale numărului de păsări

Număr de comune	**11**
Media numărului de păsări	20126,8
Mediana	19280,0
Abaterea standard	20587,3
Numărul minim	216,0
Numărul maxim	71417,0
Total	**221395,0**

2.5. **COMUNE CU FERME DE OI**

Creşterea oilor în sisteme fermiere este cea mai slab reprezentată în zootehnia regiunii. De altfel, creşterea oilor este cel mai puternic marcată de modelul tradiționalist de tip asociaționist-comunitar, iar acest model funcționează pe baza alternanței vara –păşunat în turme constituite asociaționist, grupând un număr mare de gospodării rurale, iarna - stabulație în gospodărie. Această caracteristică asociaționistă are o importantă dimensiune economică; în timpul verii sarcina creşterii oilor va trece de la gospodărie la comunitatea de gospodării, care angajează ciobanii, arendează păşunea, distribuie lactatele. Ea va constitui însă un

blocaj în calea genezei unui sistem fermier, individualizat pe gospodărie, de multe ori apărând un conflict de interese între gospodăriile grupate în sisteme tradiţionale de tip asociativ şi gospodăriile care încearcă să iasă din asemenea sisteme. Asemenea conflicte de interese apar în primul rând în privinţa păşunilor; în majoritatea localităţilor, acestea sunt proprietate comunitară, cu drept de uzufruct al gospodăriilor comunităţii (în schimbul unor taxe), ori existenţa unor turme « particulare » ameninţă folosirea comunitară a păşunilor. Pe de altă parte, potrivit unei vechi cutume, conservată în zonele montane şi submontane, după 26 octombrie (Sf. Dumitru) şi până la 23 aprilie (Sf. Gheorghe), „ţarinile sunt libere", adică pot fi folosite devălmaş pentru păscut de către toate animalele comunităţii. Această folosire comunitară este posibilă în condiţiile unui număr relativ egal de animale în gospodăriile rurale. Apariţia unor turme cu un număr foarte mare de oi, păscând peste tot, în detrimentul gospodăriilor cu un număr mic de animale, este un motiv de tensiune şi conflict social. De aceea, în regiunile care au conservat tradiţia pastorală asociativă, în general regiunile de deal şi munte, geneza sistemului fermier va fi blocată. De altfel, examinând tabelul cu localităţile în care au apărut nuclee fermiere, de fapt turme individualizate pe proprietar, « turme particulare », se poate constata faptul că exceptând localitatea Borşa, situată într-o zonă cu oi mare tradiţie pastorală, dar care beneficiază şi de suprafeţe enorme de păsuni montane, în restul comunelor cu asemenea tradiţii pastorale nu a apărut sistemul individualizat de creştere a oilor. Asemenea sistem este specific, mai degrabă, zonelor colinare şi de câmpie. Spre exemplu, în cazul comunei sălăjene Ileanda, zonă, de altfel, cu o mare tradiţie a păstoritului local la marginea satului, apariţia unor « turme particulare » a fost posibilă ca urmare a existenţei unor suprafeţe foarte mari de pământ arabil necultivat şi fâneţe necesite, în condiţiile în care o serie de sate ale comunei (Măleni, Bârsăuţa, Şasa, Dolheni, Podişu, Negreni) au o populaţie extrem de îmbătrânită, unele fiind chiar în pragul dispariţiei (Măleni, Bârsăuţa). Întreprinzători particulari au profitat de această situaţie de prăbuşire demografică, dar şi economică a sistemelor tradiţionale şi au investit în ferme de oi, care folosesc pământurile abandonate. Dar iată care sunt comunele cu « ferme de oi », în fapt, turme particulare: BATĂR, BORŞA, ILEANDA, JUCU, MIHAI VITEAZU, SĂCUENI, SÂNMARTIN, ŢEŢCHEA, VIIŞOARA.

Tabelul 13

Caracteristici ale numărului de oi

Număr de comune	**9**
Media numărului de oi	265,7
Mediana numărului de oi	236,0
Abaterea standard	222,3
Numărul minim	42,0
Numărul maxim	664,0
Total	**2392,0**

Cele 9 comune au un total de 2.392 de oi în „turme particulare", ceea ce reprezintă 0,28%, din numărul total de oi existent la nivelul regiunii a 6-a, adică o proporție absolut nesemnificativă (reamintim că datele se referă la situația din 2001).

Plecând de la aceste constatări, se poate afirma faptul că specificul zootehnic al unei comune poate constitui un indicator al tradiționalității, respectiv al modernității. Astfel, un număr mare de bovine şi ovine, crescute, de regulă, în mica gospodărie rurală, indică persistența unor modele tradiționale (şi creşterea bovinelor implică sisteme asociaționiste tradiționale, însă mai puțin consistente decât în cazul ovinelor), în timp ce creşterea masivă a porcilor şi a păsărilor indică tendințe de modernizare rurală. De altfel, chiar şi în zonele cu o puternică tradiție în creşterea bovinelor şi a ovinelor, modernizarea rurală se va produce prin renunțarea treptată, mai întâi la ovine şi apoi la bovine. Acest lucru este evident pentru noile gospodării rurale din asemenea zone.

Scattergrama realizată pe baza analizei factoriale, în care am folosit indicii standardizați ai totalului de animale şi păsări existent în regiunea a 6-a, arată puternica grupare a localităților în funcție de doi factori: factorul 1 (totalul variației explicate: 35,9%), compus din indicii standardizați ai bovinelor şi ovinelor, şi factorul 2 (totalul variației explicate: 28,5), compus din indicii standardizați ai păsărilor şi porcilor. Între cei doi factori nu există corelație (r = 0,05), ceea ce arată gruparea comunelor regiunii pe cele două axe, exprimând tendințe de specializare, fie pe factorul 1, fie pe factorul 2. Pentru o mai bună vizualizare a dispersiei localităților în funcție de factorul 2, din analiza factorială am eliminat comuna Bonțida, cu un număr foarte mare de porci, în raport cu alte comune; menținerea ei ar fi generat o comprimare a restului comunelor înspre stânga, îngreunând vizualizarea împrăştierii localităților cu valori, totuşi suficient de mari ale factorului 2.

Indicii au fost construiți astfel: în cazul bovinelor, ovinelor şi porcilor, prin raportarea numărului acestora la numărul de ha, teren agricol *x* 100, iar în cazul păsărilor, prin raportarea numărului acestora la totalul populației unei comune x 1000.

Tabelul 14

Totalul variației explicate

Factor	Total	% din varianță	Cumulativ %
1	1,437	35,931	35,931
2	1,143	28,576	64,507
3	,853	21,320	85,827
4	,567	14,173	100,000

Tabelul 15

Matricea folosită

Indicatori	Factori	
	1	**2**
Zscore(INDBOVIN)	,801	,168
Zscore(INDPORCI)	2,904E-02	,718
Zscore(INDPASAR)	-,372	,296
Zscore(INDOI)	,307	-,147

Deci, factorul 1 este constituit din numărul de bovine, iar factorul 2 din numărul de porcine, la nivelul fiecărei comune. Repartiția comunelor in funcție de valorile celor doi factori se prezintă ca în *figura 11*.

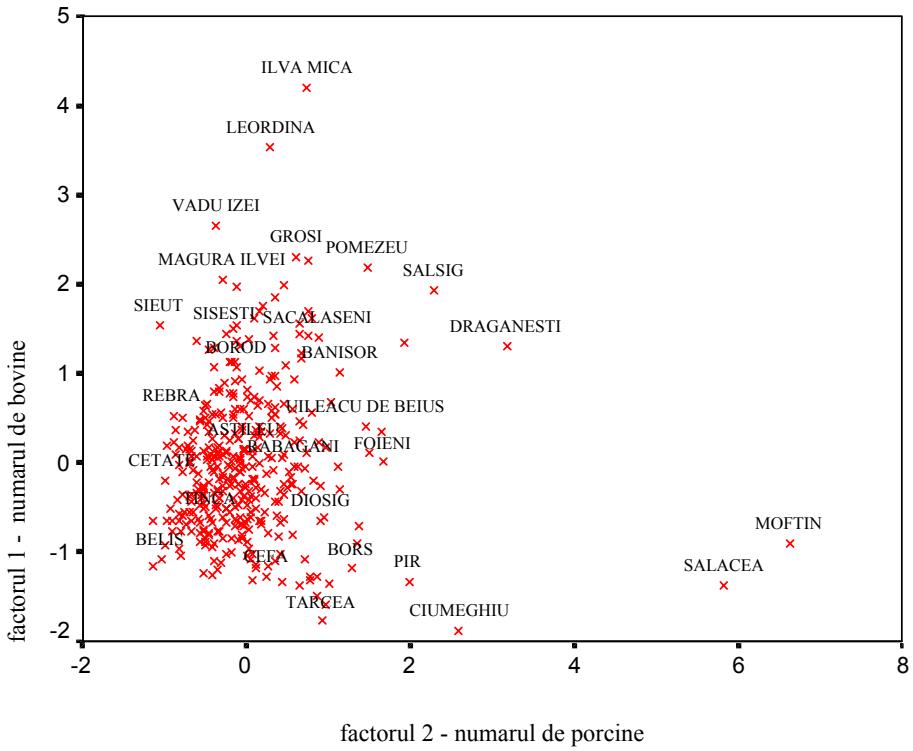

Fig. 11. Repartiția comunelor în funcție de numărul de bovine şi porcine.

Procedând la o clasificare clusterială a localităților, în funcție de valorile celor doi factori se obțin următoarele grupe:

Tabelul 16

Grupe de comune

Factori	Grupa I	Grupa II	Grupa III	Grupa IV	Grupa V
Factorul 1	-0,46	-0,66	-1,14	0.45	1,7
Factorul 2	-0,40	0.70	6,23	-0.08	0,56
Total comune	158	62	2	127	35

Grupa I poate fi definită ca **grupa comunelor cu o slabă dezvoltare a creşterii animalelor**. Ea cuprinde un număr de 158 de comune. Grupa a II-a, cu un număr de 62 de comune poate fi definită ca **tipul cu uşoare tendinţe de specializare în creşterea porcinelor**. Grupa a III-a cuprinde două **comune puternic specializate în creşterea porcinelor** (la care trebuie să adăugăm şi comuna Bonţida, neinclusă în analiza factorială). Grupa a IV-a cuprinde un număr de 127 de **comune cu tendinţe de specializare în creşterea bovinelor**, iar grupa a V-a este **grupa comunelor puternic specializate în creşterea bovinelor** (35 de comune).

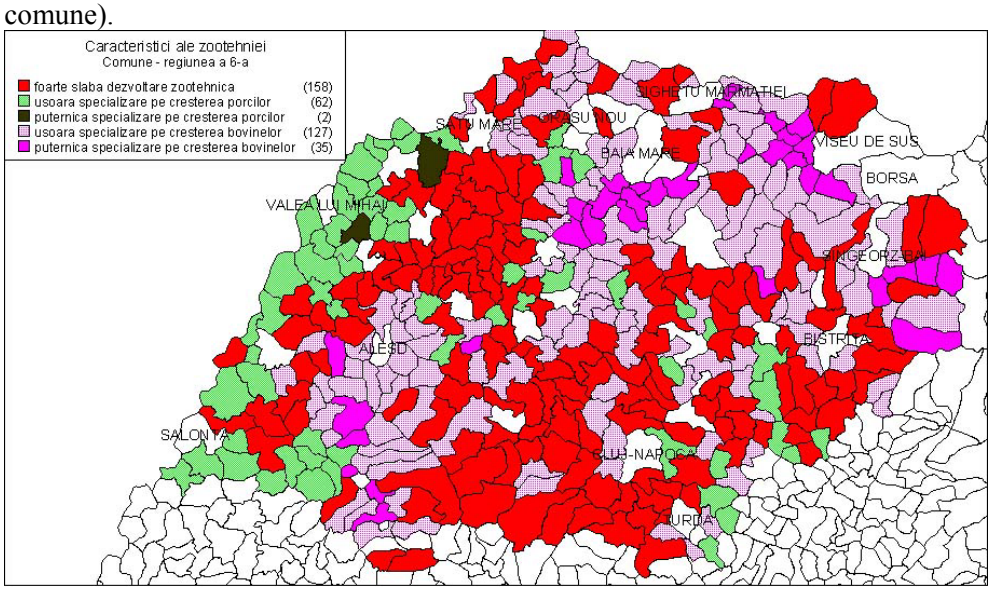

Fig. 12. Repartiţia geografică a zootehniei în regiunea a 6-a.

Harta arată că, în general, există o suprapunere între zonele agriculturii de subzistenţă şi zonele zootehniei de subzistenţă, iar zonele montane şi submontane tind să producă specializări pe creşterea bovinelor, în timp ce zona Câmpiei de Vest şi câteva comune montane din nord-vestul Munţilor Apuseni, cunosc specializări pe creşterea porcinelor; comune din zone periurbane au aceeaşi tendinţă de creştere a unui mare număr de porci.

3. ANIMALE ŞI PĂSĂRI ÎN MICA GOSPODĂRIE RURALĂ

Potenţialul gospodăriei rurale a fost evaluat pe baza variabilelor din baza de date referitoare la numărul de animale crescute în cadrul gospodăriilor populaţiei. Plecând de la aceste variabile, am construit pentru fiecare comună şi pentru fiecare tip de creştere, indicii specifici (vezi modelul anterior), care, evident, nu mai conţin caracteristicile sectorului fermier. Indicii au fost apoi standardizaţi prin metoda z-scorurilor şi folosiţi în analiza factorială (*tabelul 17*).

Tabelul 17

Totalul varianţei explicate

Factori	Total	% din varianţă	Cumulativ %
1	1,412	35,302	35,302
2	1,233	30,818	66,120
3	,842	21,047	87,168
4	,513	12,832	100,000

Primii doi factori, având o putere explicativă ridicată (66,12%), au fost folosiţi pe mai departe în analiză.

Tabelul 18

Matricea factorială

	Factor	
	1	2
Zscore(IBOVINE)	,844	-,161
Zscore(IPORCINE)	,421	,654
Zscore(IPASĂRI)	-,180	,416
Zscore(IOVINE)	,230	-,280

.

Din analiza matricei factoriale se poate observa ca factorul 1 este reprezentat de numărul de bovine existente în gospodăriile rurale ale comunelor regiunii a 6-a, iar factorul 2 îl reprezintă numărul de porcine. Deci creşterea bovinelor şi a porcinelor reprezintă dimensiunile cele mai importante ale gospodăriei rurale din această regiune.

În urma asocierii factorului 1 (număr de bovine), cu factorul 2 (numărul de porcine), rezultă că nu există corelaţie între cei doi factori (r= 0), ceea ce arată că la nivelul gospodăriei rurale a regiunii, există pe de-o parte, o specializare pe creşterea bovinelor, iar pe de altă parte, o specializare pe creşterea porcilor şi, într-o măsură mai mică, a păsărilor (*figura 13*).

Procedând, apoi, la o clasificare clusterială, în funcție de mărimea valorii celor doi factori, au rezultat grupele de comune din *tabelul 19*.

Harta de mai jos arată faptul că la nivelul gospodăriei rurale, aria zootehniei de subzistență se extinde. Cu toate acestea, specificitățile zonale ale creşterii animalelor se mențin ca şi în cazul anterior, care cuprinde şi sectorul fermier, ceea ce arată şi slaba consistență a sectorului fermier în zootehnia regiunii; caracteristicile sale nu pot modifica decât în mod nesemnificativ specificul zootehnic al regiunii, determinat, în primul rând, de mica gospodărie rurală.

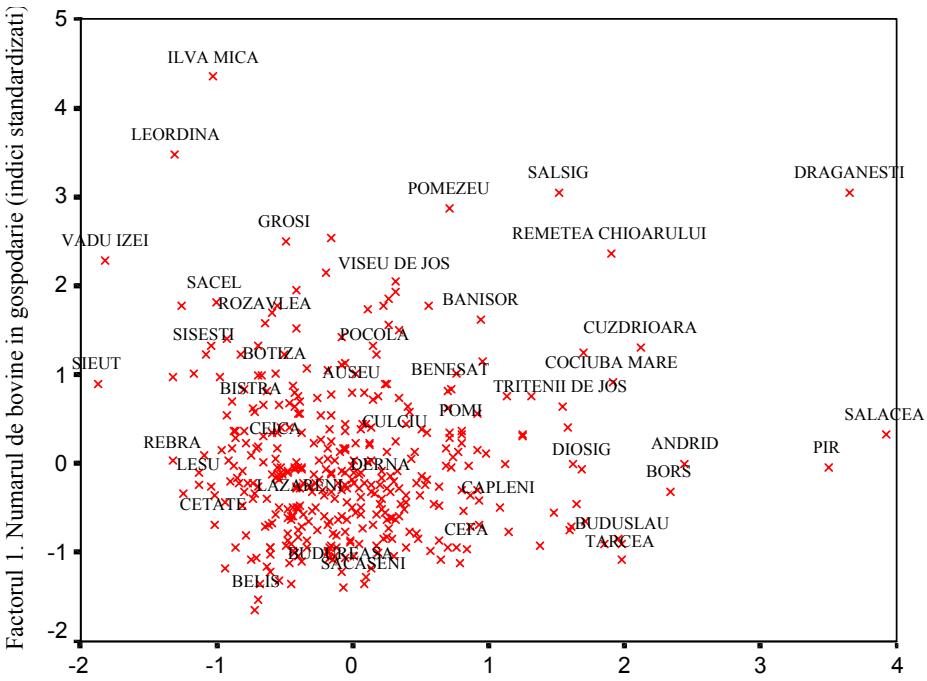

Fig. 13. Repartiția geografică a zootehniei în gospodăriile din regiunea a 6-a.

Tabelul 19

Grupe de comune

Factori	Grupa I	Grupa II	Grupa III	Grupa IV	Grupa V
Factorul 1	-0,68	1,7	0,61	-0,51	0,17
Factorul 2	-0,06	-0,29	0,89	1,6	-0,49
Total comune	152	38	46	26	123

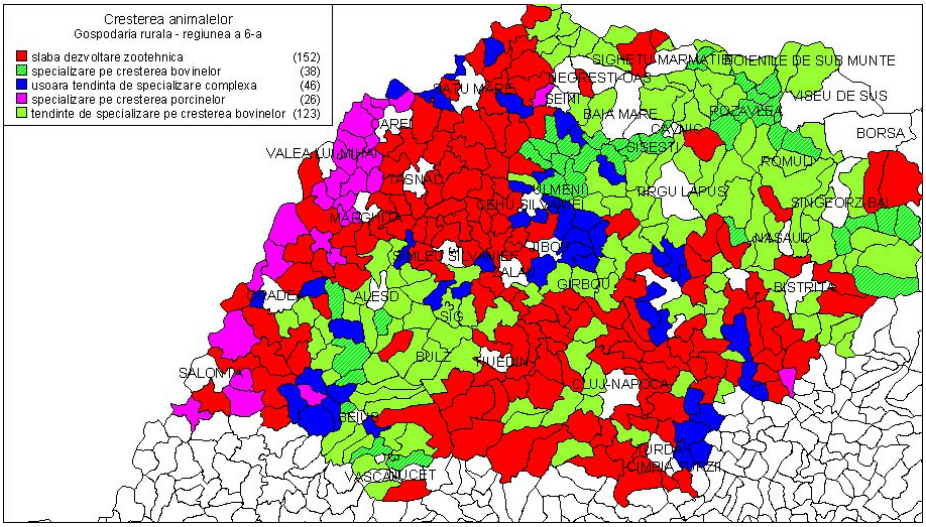

Fig. 14. Grade de dezvoltare a zootehniei în regiunea a 6-a.

Tabelul 20

Caracteristicile indicilor zootehnici ai comunelor din grupa a I-a

Indicatori	Indicele nr. de bovine la 100 ha	Indicile numărului de porcine la 100 ha	Indicele numărului de păsări la 1000 locuitori	Indicele numărului de oi la 100 ha
Număr de comune	152	152	152	152
Număr mediu de animale la 100 ha.	16,0	22,7	4616,8	38,0
Numărul median al animalelor	16,2	21,8	4394,4	35,9
Abaterea standard	4,3	9,5	2070,6	26,9

Grupa I-a poate fi definită ca **grupa comunelor cu o foarte slabă dezvoltare a sectorului zootehnic**. Ca şi caracteristici generale, numărul de bovine este relativ omogen la nivelul comunelor grupei (valoarea abaterii standard este mică). În schimb apar neomogenităţi la nivelul creşterii porcilor şi păsărilor; aceste neomogenităţi se accentuează în privinţa creşterii oilor, existând o valoare ridicată a abaterii standard, ceea ce indică eterogenitatea valorii indicelui ovinelor. Din punct de vedere al asocierii între factorul 1 (indicii bovinelor) şi factorul 2 (indicii porcinelor), există o slabă corelaţie pozitivă (r= 0,34) ccea ce arată că există o uşoară tendinţă a unei zootehnii de tip evantai (se cresc bovine, porcine şi păsări, mai puţin ovine), însă într-un număr foarte mic, la nivelul comunelor din grupa I. Aceste comune, în număr de 152, reprezentând 39,4% din totalul comunelor regiunii a 6-a, se găsesc în partea sânga-jos a scattergramei. Grupa este relativ omogenă numai la nivelul indicilor statistici; în fapt ea este extrem de eterogenă

din punct de vedere al specificităţilor comunelor care o compun. Astfel, un prim tip de comune, numit de noi **tipul Borşa,** îl reprezintă comunele montane cu un potenţial zootehnic, în principiu foarte ridicat, constând din mari suprafeţe de fâneţe şi păşuni, dar care sunt slab valorificat zootehnic, datorită faptului că acestea s-au specializat pe alte sectoare de activitate: minerit, activităţi forestiere şi, mai nou, activităţi turistice, din ce în ce mai dezvoltate. Aceste specializări, unele cu mare tradiţie (activităţi forestiere, minerit, în unele cazuri), altele datând din perioada comunistă (minerit, turism) sau altele fiind produsul perioadei post-comuniste (în special activităţi turistice), au făcut ca vechea tradiţie a creşterii animalelor în mica gospodărie rurală să-şi piardă tot mai mult din consistenţă (zona Borşa a fost în trecut o zonă cu o puternică dezvoltare a sectorului de creştere a bovinelor şi a ovinelor, beneficiind de întinse plaiuri alpine). Dintre comunele de acest tip mai putem aminti următoarele: Rodna (BN), Beliş (CJ), Băiuţ (MM), Balc (BH), Budureasa (BH), Călăţele (CJ), Coşbuc (BN), Iara (CJ), Izvoru Crişului (CJ), Măguri-Răcătău (CJ), Mihai Viteazul (CJ), Şanţ (BN), Săpânţa (MM), Şuncuiuş (BH), Valea Ierii (CJ), Valea Vinului (BN), Vama (SM). Unele dintre ele reprezintă nuclee de urbanitate, intens profilate pe activităţi extra-agricole, altele au dezvoltat un sector în plină expansiune, cel al serviciilor turistice. Din păcate, însă, altele, profilate pe activităţi de minerit (spre exemplu, Rodna, Băiuţ, Sărmăşag, Chieşd sau Hida), în condiţiile restrângerii considerabile a exploatărilor, nu au fost capabile să dezvolte activităţi economice alternative, având în prezent grave probleme privind ocuparea forţei de muncă.

Un alt tip de comune, pe care l-am denumit **tipul Apahida**, îl reprezintă comunele aflate în proximităţi urbane, care au o parte a populaţiei implicată în activităţile neagricole ale marilor oraşe în jurul cărora gravitează, iar complementar dezvoltă, chiar în interiorul localităţilor, activităţi neagricole şi au dezvoltat comportamente economice ale gospodăriei rurale, cu o slabă variabilă agricolă. Unele dintre ele, chiar dacă se găsesc mai departe de mari oraşe, au dezvoltat activităţi neagricole datorită faptului că se află pe mari rute de legături interjudeţene sau chiar internaţionale. Putem aminti şi alte câteva localităţi de acest tip: Aghireşu (CJ), Agrij (SJ), Ardud (SM), Bobota (SJ), Bocşa (SJ), Bonţida (CJ), Câmpulung la Tisa (MM), Cuzăplac (SJ), Hereclean (SJ), Hodod (SM), Ileanda (SJ), Ip (SJ), Lechinţa (BN), Livada (SM), Luna (CJ), Meseşenii de Jos (SJ), Nojorid (BH), Pericei (SJ), Viile Satu Mare (SM), Zimbor (SJ), Săcuieni (Bihor), Santău (SM), Teaca (BN), Nuşfalău (SJ). Ele reprezintă nuclee de modernitate rurală şi au un potenţial economic şi demografic, capabil să reziste în condiţiile prăbuşirii modelelor ţărăneşti ale agriculturii şi să dezvolte modele economice cu importante componente neagricole. Pe de altă parte, în unele cazuri, slaba dezvoltare a sectorului zootehnic este asociată cu o puternică dezvoltare a sectorului de mari culturi agricole (Santău, Săcuieni, Ardud etc.). În unele cazuri însă, în perioada comunistă s-a produs dezvoltarea comunei pe dominante agricole şi chiar de servicii, dar fără o puternică dominantă zootehnică, iar după căderea comunismului dezvoltarea rurală a fost blocată. Este cazul unor localităţi izolate,

situate departe de zone urbane (sau în apropierea unor zone urbane, economic prăbuşite), cu accentuate fenomene de depopulare şi migraţie (în prezent chiar internaţională), a căror posibilitate de revitalizare economică este îndoielnică. Numim asemenea comune, **comune de tipul Camăr** (SJ). Exemplificăm şi cu alte comune de acest tip: Bicaz (MM), Bobâlna (CJ), Carastelec (SJ), Coşeiu (SJ), Dobrin (SJ), Dragu (SJ), Fildu de Jos (SJ), Măerişte (SJ), Şamşud (SJ).

Tabelul 21

Caracteristicile indicilor zootehnici ai localităţilor din grupa a II-a

Indicatori	Indicele numărului de bovine la 100 ha	Indicele numărului de porci la 100 ha	Indicele numărului de păsări la 1000 loc.	Indicele numărului de oi la 100 ha
Număr de comune	38	38	38	38
Număr mediu de animale la 100 ha	49,9812	42,0715	3184,6996	64,4235
Numărul median al animalelor	48,1794	38,9755	2883,9377	47,0023
Abaterea standard	9,6568	14,8850	2030,7610	65,5955

Grupa a II-a cuprinde comune cu valorile cele mai ridicate ale factorului 1 şi cu valori relativ mici ale factorului 2, deci comune cu o **dezvoltare a sectorului de creştere a bovinelor şi o relativă prezenţă a sectorului creşterii ovinelor**. Caracteristicile comunelor în raport cu cele două tipuri de animale sunt însă diferite: indicii de creştere a bovinelor sunt relativ omogeni în interiorul seriei statistice a celor 38 de comune (valoarea abaterii standard este mică), în timp ce indicii creşterii ovinelor sunt mult mai împrăştiaţi pe seria statistică (valoarea abaterii standard este mai mare decât valoarea medie a indicelui). Aceasta arată că toate comunele din această grupă cresc un număr relativ mare de bovine, în timp ce creşterea unui număr mai mare de ovine este specifică numai unor comune din grupă. De altfel, valoarea indicelui numărului de bovine variază de la un minim de 37 de bovine la 100 ha, la un maxim de 81 de bovine la 100 ha, în timp ce indicele ovinelor variază de la 0 ovine la 287 de ovine la 100 ha. În scattergramă, comunele cu un număr mare de oi sunt plasate în apropierea axei *y*, în timp ce comunele cu un număr mai mare de bovine sunt mai îndepărtate de axa *y*.

Analizând distribuţia geografică a comunelor din grupa a II-a se poate constata existenţa următoarelor zone mai specializate:

1. **Zona din apropierea oraşului Baia Mare**, de altfel o zonă cu o mare tradiţie în creşterea bovinelor şi, în unele cazuri, a ovinelor, în cazul localităţilor de sub Munţii Gutâi. Din această zonă fac parte comunele: Dumbrăviţa, Fărcaşa, Groşi, Mireşu Mare, Săcălăşeni, Recea, Sălsig, Satulung, Şişeşti, Ulmeni. Unele dintre ele dispun şi de plai alpin, în consecinţă vor dezvolta şi creşterea oilor, alături de cea a bovinelor (Şişeşti, Dumbrăviţa, Groşi), altele însă nu au acces la munte şi, în general, au suprafeţe relativ mici de păşune, fiind preponderent

specializate pe creşterea bovinelor. Doi factori au contribuit la menţinerea unui număr mare de bovine şi ovine în zonă. Pe de o parte, tradiţia locală a creşterii animalelor, continuată şi în perioada comunistă, ca urmare a existenţei unui fond demografic puternic (comunele zonei au fost comune de navetişti înspre sectorul industrial, în special miner şi complementar mineritului, din bazinului băimărean, iar navetismul a dus la o stabilitate a populaţiei, care a fost mai puţin afectată, decât în alte zone, de marele exod rural). Pe de altă parte, pe acest fundal al continuităţii tradiţiei creşterii animalelor s-a suprapus existenţa unor pieţe de desfacere urbană a produselor lactate (Baia Mare, Baia Sprie, Cavnic). Din păcate, nu dispunem de date statistice pe anul 2003, dar din observaţiile noastre directe se constată o diminuare considerabilă a efectivelor de bovine şi ovine, ca urmare a secetei prelungite şi a lipsei de furaje.

2. **Zona Văii Vişeului** din Maramureşul istoric, cu localităţile Leordina, Ruscova, Rona de Jos, Rozavlea, Vişeu de Jos, zonă axată atât pe creşterea bovinelor cât şi a ovinelor (exemplu - indici: Leordina, bovine – 73,6 la 100 ha teren agricol, ovine – 179,7 la 100 ha teren agricol).

3. **Zona Văii Izei**, tot din Maramureşul istoric, cu localităţile Bogdan Vodă, Botiza, Poienile Izei, Săcel, Săliştea de Sus, Vadu Izei, cu aceleaşi caracteristici de asociere între creşterea bovinelor şi cea a ovinelor (exemple: Săcel, ovine – 139,13, bovine – 49,64, Vadu Izei, ovine – 95,11, bovine – 62,4). Atât comunele din Valea Vişeului cât şi cele de pe Iza beneficiază de păşuni montane, propice creşterii oilor şi bovinelor.

4. **Ţara Codrului,** cu localităţile Asuaju de Sus şi Crucişor, specializate pe bovine.

5. **Zona Beiuşului**, cu localităţile Câmpani, Dobreşti, Pocola, Rieni, specializate în creşterea bovinelor.

6. **Zona Bistriţei**, cu localităţile din zona submontană, aflată la poalele Bârgăului, cu localităţile: Bistriţa Bârgăului, Ilva Mare, Ilva Mică, Lunca Ilvei, Măgura Ilvei, specializată, de asemenea, atât pe creşterea oilor, cât şi a bovinelor (Ilva Mică, bovine – 81,39, ovine – 287, Măgura Ilvei, bovine – 49,69, ovine – 177,41).

Restul localităţilor grupei a II-a nu formează zone compacte, fiind enclave axate preponderent pe creşterea bovinelor, înconjurate de localităţi din alte grupe.

Examinând asocierea dintre numărul bovinelor şi ovinelor şi suprafaţa păşunilor, se poate observa că există o corelaţie pozitivă destul de puternică, fapt care exprimă, printre altele, o stare de dependenţă a creşterii cu caracter extensiv a acestor animale de existenţa unor păşuni (şi fâneţe). În cazul bovinelor, mărimea lui *r* este de 0,57, iar în cazul ovinelor, de 0,47. Această diferenţă poate fi explicată prin faptul că localităţile care cresc bovine nu cresc cu necesitate şi ovine, în schimb, localităţile cu ovine cresc toate, în acelaşi timp, şi bovine, deci numărul mare de bovine diminuează disponibilităţile de păşuni pentru ovine.

Datorită caracterului extensiv al creşterii animalelor, creştere bazată pe modele tradiționale de furajare, constând în folosirea în timpul verii a păşunilor naturale situate fie în apropierea localității (imaşurile, islazurile cu drept de uzufruct comunitar), fie, uneori, la mari distanțe, localitățile din această grupă sunt purtătoare ale tradiționalității în zootehnie. Gospodăria rurală cu 4–20 de oi, 2–3 vaci, 1–2 porci, 20–50 de găini este modelul clasic al gospodăriei grupei. Rasele de oi cele mai răspândite sunt Țurcana, rasa carpatică cea mai rezistentă la condițiile climatice dure ale înălțimilor alpine, dar o rasă cu o slabă productivitate la lapte şi cu o lână scurtă şi groasă, şi un metisaj între Țurcană şi Țigaie şi mai rar, Țigaia. Rasa Țurcană, perfect adaptată plaiului alpin exprimă sintetic caracterul extensiv al creşterii oilor. În privința raselor de bovine, tipul dominant este Bruna de Maramureş, rasă montană rezistentă adaptată păşunilor carpatice, nepretențioasă, dar cu producții mici de lapte. În timpul iernii, atât bovinele cât şi ovinele sunt crescute în stabulația fixă a micii gospodării rurale şi furajate, preponderent, cu fânul de pe fânețele naturale, recoltat în timpul verii şi conservat prin uscare, fapt care diminuează producțiile de lapte. Modelul tradițional al creşterii animalelor este asociat şi cu un sistem social de valori care are ca valoare centrală numărul de animale dintr-o gospodărie, sistem tot mai puternic dislocat de către noile generații, care tind să renunțe la aceste modele ale tradiționalității rurale.

Grupa a III-a poate fi definită ca **grupa care dezvoltă relativ în egală măsură atât creşterea bovinelor şi, în mai mică măsură, a ovinelor, cât şi creşterea porcinelor şi a păsărilor**, fără a avea însă, la nivelul mărimii lui F1 şi F2 valori ridicate (la nivelul lui F1, sub valoarea lui, din grupa a II-a, iar la nivelul lui F2, sub nivelul valorii lui din grupa a IV-a). Această grupă cuprinde 46 de localități.

Marea majoritate a acestor localități sunt comune răspândite în toate zonele regiunii a 6-a. Ele fac parte din două subgrupe:

1. Subgrupa localităților de câmpie, care au mari suprafețe de pământ arabil şi sunt specializate mai degrabă în cultivarea pământului, decât în creşterea animalelor (**comune de tip Berveni** SM). Alte comune de acest tip sunt Micula (SM) şi Sântandrei (BH).

Tabelul 22

Caracteristicile indicilor zootehnici ai localităților din grupa a III-a

Indicatori	Indicele numărului de bovine la 100 ha	Indicele numărului de porci la 100 ha	Indicele numărului de păsări la 1000 loc.	Indicele numărului de oi la 100 ha
Număr de comune	46	46	46	46
Număr mediu de animale la 100 ha	30,1526	55,6226	5276,0616	35,6647
Numărul median al animalelor la 100 ha	28,4962	50,2820	5314,2009	28,9618
Abaterea standard	6,7215	19,4956	1858,2307	28,5382

2. Cea mai mare parte a comunelor grupei o formează însă localităţile de deal, în general îndepărtate de marile oraşe şi confruntate cu marele exod rural, care a avut loc în perioada comunistă. În aceste condiţii, caracterizate printr-o puternică îmbătrânire a populaţiei şi o continuă scădere a volumelor demografice, gospodăria rurală a subgrupei, în general **fără mijloace alternative la economia agrară de subzistenţă,** va dezvolta sectorul zootehnic pe principiul creşterii diversificate a animalelor şi păsărilor, inclusiv cu slabe disponibilităţi de vânzare (a porcilor, vitelor şi laptelui). Numim comunele din această subgrupă, **comune de tip Ariniş** (MM). Ele mai au şi o altă specificitate: în general, centrul de comună, aflat în poziţie mai favorabilă faţă de căile de acces, este cu ceva mai dezvoltat decât satele izolate ale comunei, unele dintre ele ameninţate cu dispariţia, datorită epuizării fondului lor demografic. Există, totuşi, şi unele excepţii, cum ar fi, spre exemplu, comunele Marca (SJ), Drăgăneşti (BH), Vârşolţ (SJ), aflate pe mari rute de comunicaţii, care au şanse în dezvoltarea unor activităţi economice alternative, de tip neagricol sau de revitalizare a activităţilor agricole în regim fermier, evident numai pentru o parte a populaţiei.

În privinţa strategiilor de proiectare a creşterii animalelor, ele sunt puternic dependente de caracteristicile de suprafaţă agricolă sau arabilă. Acest lucru, mai puţin evident pentru zonele montane, care dispun de păşuni abundente, de multe ori nevalorificate, apare mai puternic conturat pentru satul colinar, care în mod tradiţional a fost confruntat cu presiunea suprafeţelor de păşuni limitate, necesare unei dezvoltări extensive a creşterii animalelor. Această dependenţă se menţine şi în prezent, cu specificarea că raportul păşune (fâneaţă) - animale este actualmente extrem de neomogen distribuit, nu numai la nivel intercomunal, ci şi chiar la nivel intracomunal, existând, astfel, sate cu o suprafaţă mare de păşune (fâneaţă), dar cu un număr redus de animale, caracteristică specifică satelor cu mari probleme demografice, şi, dimpotrivă, păşuni insuficiente în raport cu sistemele de nevoi ale sectorului zootehnic (această dezarticulare a raportului suprafeţe - animale se întâlneşte şi la comune din alte grupe). În comunele din grupa a III-a, raportul suprafaţă-animale este puternic corelat pozitiv : astfel pentru bovine şi ovine el este corelat cu suprafaţa păşunilor, valoarea coeficientului Pearson fiind de 0,68 pentru bovine şi 0,54 pentru ovine (am arătat pentru grupa a II-a caracteristicile corelaţiei diferenţiale pentru cuplul ovine-bovine, care este asimetric). În cazul porcinelor, numărul lor este mai puternic corelat nu cu suprafeţele de păşune ci cu suprafeţele de pământ arabil (r = 0,69), ceea ce arată că numărul de porci dintr-o comună tinde să intre în covariaţie cu mărimea suprafeţelor arabile. Şi comunele de tip Ariniş sunt purtătoare ale modelului tradiţional de tip extensiv în zootehnie, dar la niveluri mai scăzute ale factorilor.

Grupa a IV este formată din **comune cu tendinţe de specializare în creşterea porcilor**. Ea cuprinde 26 de comune.

Tabelul 23

Caracteristicile indicilor zootehnici pentru comunelor din grupa a IV-a

Indicatori	**Indicele numărului de bovine la 100 ha**	**Indicele numărului de porci la 100 ha**	**Indicele numărului de păsări la 1000 loc.**	**Indicele numărului de oi la 100 ha**
Număr de comune	26	26	26	26
Număr mediu de animale la 100 ha	12,4299	59,2537	7007,1845	18,5939
Numărul median al animalelor la 100 ha	12,1974	54,0928	6657,7757	14,6111
Abaterea standard	4,0989	21,1646	2526,2056	14,1058

Pe anumite valori ale indicilor, grupa a IV-a prezintă similarităţi cu grupa a III-a. Astfel, indicele numărului de porci nu este decât cu ceva mai mare decât în cazul grupei a III-a (55,6, pentru grupa a III-a şi 59,2, pentru grupa a IV). Indicele păsărilor este mai mare însă cu aproape 2000 de păsări la 1000 de locuitori, în timp ce indicii bovinelor şi ovinelor sunt mult mai reduşi, faţă de grupa a III-a. Aceasta arată că tendinţa de specializare pe creşterea porcilor şi a păsărilor, tendinţă caracteristică grupei a IV-a, apare diferenţiator faţă de grupa a III-a, mai degrabă printr-o scădere semnificativă a indicelui bovinelor şi ovinelor, decât printr-o creştere semnificativă a valorii indicilor păsărilor şi porcilor.

Analizând repartiţia geografică a comunelor grupei a IV-a, pe care le numim **comune de tipul Diosig**, se poate observa că din cele 26 de comune, numai una (Milaş) este din jud. Bistriţa-Năsăud, restul sunt din jud. Bihor şi Satu Mare. O altă caracteristică este legată de faptul că aceste comune sunt din zona de câmpie, fiind, în general, mari cultivatoare de cereale şi legume. Aceste comune sunt: a) Abrămuţ, Avram Iancu, Biharia, Borş, Cefa, Cherechiu, Ciuhoi, Curtuiuşeni, Diosig, Spinuş, Tarcea, Tulca, Sălacea, Căpâlna, Buduslău - din jud. Bihor; b) Andrid, Apa, Batăr, Căpleni, Foieni, Petreşti, Pir, Pişcolţ, Sanislău, Urziceni - din jud. Satu Mare.

Deci, creşterea porcilor şi a păsărilor este mai caracteristică zonelor de câmpie ale regiunii a 6-a şi se asociază puternic cu localităţile mari cultivatoare ale ,pământului. Pe de altă parte, este de remarcat faptul că aceste comune de tipul Diosig sunt comune cu tendinţe de modernitate şi cu potenţial economic ridicat, inclusiv în activităţi neagricole. De altfel, se pare că intrarea în modernitate este însoţită şi de o importantă componentă geografică (cu excepţia comunelor montane cu deschideri spre sectorul turismului); ea se produce mai devreme în zona de câmpie puternic cerealieră, sare, în general, peste zona colinară şi intră în spaţiile montane, specializate pe turism. Tendinţele de modernizare se concretizează şi în profilul zootehnic al comunelor; în general, modernizarea, inclusiv în gospodăria rurală de tip colinar, este însoţită de reducerea numărului bovinelor şi a ovinelor şi menţinerea (sau chiar creşterea) numărului de porcine şi păsări. Această caracteristică marchează o etapă de tranziţie în evoluţia spaţiului rural. Următoarea etapă, încă neatinsă de ruralitatea românească, este aceea a specializărilor agricole

de tip fermier, însoţite de dispariţia micii gospodării rurale, ca entitate economică, şi transformarea ruralului într-un spaţiu de habitat şi activităţi neagricole (ferma, ca unitate economică, fiind deplasată în spaţiul extravilan).

Grupa a V-a cuprinde **comune cu uşoare tendinţe de specializare în creşterea bovinelor**. Ea este compusă din 122 de comune. La nivelul caracteristicilor factorilor, grupa prezintă unele similitudini cu grupa a II-a, astfel primul factor este pozitiv, al doilea este negativ, însă valorile lor sunt mai mici. De asemenea, indicele bovinelor este mult mai mic faţă de grupa a II-a, al porcinelor mult mai mare, al păsărilor, relativ egal, iar al oilor, cu ceva mai mic.

Tabelul 24

Caracteristicile indicilor zootehnici ai localităţilor din grupa a V-a

Indicatori	**Indicele numărului de bovine la 100 ha**	**Indicele numărului de porci la 100 ha**	**Indicele numărului de păsări la 1000 loc.**	**Indicele numărului de oi la 100 ha**
Număr de comune	122	122	122	122
Număr mediu de animale la 100 ha	28,7464	23,3372	3227,1600	57,0762
Numărul median al animalelor	27,8462	22,6267	2862,2187	54,6135
Abaterea standard	5,4681	8,6265	1834,0639	43,9901

Ca o caracteristică generală a celor 122 de comune din grupa a V-a, ele fac parte din zona de deal şi munte a regiunii a 6-a. Într-o încercare de grupare a comunelor după caracteristici geografice, am alcătuit următoarele grupe de comune (menţionăm că din fiecare grupă am exemplificat numai câteva comune, totalul localităţilor putând fi găsit în tabelele anexate):

1. **comune din zona de deal şi munte a Clujului**, **de tipul Aşchileu**, din care menţionăm : Baciu, Băişoara, Buza, Căianu, Cămăraşu, caracterizate prin efective relativ mari de bovinr, păsări şi ovine. Comuna Aşchileu are următoarea structură a efectivelor de animale şi păsări: bovine – 1014, porcine – 920, păsări – 7000 şi oi – 2877.

2. **comune din Bihorul de deal şi munte, de tipul Borod**: Aştileu, Auşeu, Bratca, Bulz, Bunteşti, Căbeşti, Cărpinet, Ceica, cu mici efective de oi, însă importante efective de bovine şi păsări. Iată caracteristicile localităţii Borod: bovine – 2015, porcine – 1065, păsări – 13387, oi – 455.

3. **comune din zona de deal a Sălajului, de tipul Bălan**: Buciumi, Poiana Blenchii, Rus, Românaşi, cu efective mari de bovine, ovine şi păsări. Cazul Bălan: bovine –1300, porcine – 1400, păsări – 14000, ovine – 5200.

4. **Maramureşul istoric,** cu **comune de tipul Bârsana**: Bistra, Bocicoiu Mare, Budeşti, Călineşti, cu efective mai mari de bovine, păsări şi oi. Bârsana are următoarele efective: bovine – 2040, porcine – 1860, păsări – 11100, oi – 4160.

5. **Ţara Lăpuşului şi Ţara Chioarului, cu comune de tipul Lăpuş** (bovine – 1335, porci – 785, păsări – 6030, oi – 2142). Alte comune: Cerneşti, Valea Chioarului, Coroieni.

6. **Ţara Codrului**, **cu comune de tip Băseşti** (bovine – 800, porcine – 468, păsări-13000, oi – 970). Zona este foarte puternic depopulată.

7. **Ţara Oaşului,** zonă cu o puternică migraţie internaţională. **Comune de tipul Certeze** (păsări şi ovine): bovine – 786, porci – 680, păsări – 5730, oi – 3680. Alte comune : Bixad, Călineşti–Oaş, Cămârzana.

8. **zona montană a Bistriţei, cu comune de tipul Feldru**, cu un număr mare de păsări şi oi (bovine – 2092, porcine – 1200, păsări – 26750, oi – 7550), cum ar fi : Braniştea, Budacu de Jos, Maieru, Nimigea, Parva.

Este evident că în această grupă creşterea animalelor are un caracter extensiv, asociat economiei rurale de subzistenţă, cu puţine deschideri spre piaţă, mai ales sub forma vânzărilor periodice de animale sau valorificarea unei părţi a lactatelor şi ouălor pe pieţele locale.

Creşterea oilor

Altădată, o ocupaţie extrem de importantă şi de mare tradiţie, creşterea oilor tinde să fie din ce în ce mai redusă în profilul gospodăriei rurale a regiunii. În cadrul acestei regiuni au existat două mari tipuri de creştere a ovinelor, care corespund tipurilor clasice de păstorit pe baze asociaţioniste (pe turme), specifice întregii Transilvanii: păstoritul local, la marginea satului şi păstoritul de tip pendulatoriu, pe munţi de vărat şi stabulaţie în gospodărie, în perioada iernii. Primul tip era întâlnit în zonele de deal şi câmpie, pentru localităţile fără plai alpin, în proprietate comunitară. În acest caz, în sistemul asolamentului colectiv bienal sau trienal, una dintre sole era transformată, pentru un an, în păşune pentru oi. Tipul al doilea este specific localităţilor care stăpâneau comunitar munţi de păşunat, pe baza dreptului cutumiar, care va căpăta, de-a lungul timpului o confirmare scrisă, în unele cazuri (Maramureşul istoric) documentele scrise datând din secolul al XVI-lea. Asemenea documente arată faptul că păşunile montane sunt obiect al partajului intersătesc încă înainte de instaurarea stăpânirii maghiare, documentele emise ulterior de cancelariile maghiare ne făcând decât să confirme vechile partaje.

Din analiza hărţii privind numărul de oi la 100 ha de pământ arabil se poate constata faptul că în zona jud. Bihor şi Satu Mare, creşterea oilor este aproape neglijabilă. De altfel, încă din secolul al XIX-lea, nişa păstoritului este putenic dislocată în jud. Bihor, inclusiv în zona montană, prin specializarea în creşterea porcilor, după modelul pastoral, în mari turme, care folosesc pădurile montane şi submontane ale Apusenilor. Această specializare este rezultatul intrării zonei în economia de piaţă a Europei Centrale, carnea de porc fiind valorificată pe pieţele Vienei, Budapestei sau ale altor oraşe ale imperiului. Aceasta a făcut ca tradiţia pastorală a ovinelor aproape să dispară în zona de pe versantul vestic al Apusenilor, atât în regiunile cu păstorit montan, cât şi în cele cu păstorit local. Deci, în cazul Bihorului, creşterea oilor tinde de multă vreme să iasă din universul practicilor economice. În jud. Satu Mare, creşterea unui număr mai mare de oi este circumscrisă Ţării Oaşului, dar şi aici numai două comune, Certeze şi Cămârzana, mai au volume relativ ridicate de ovine.

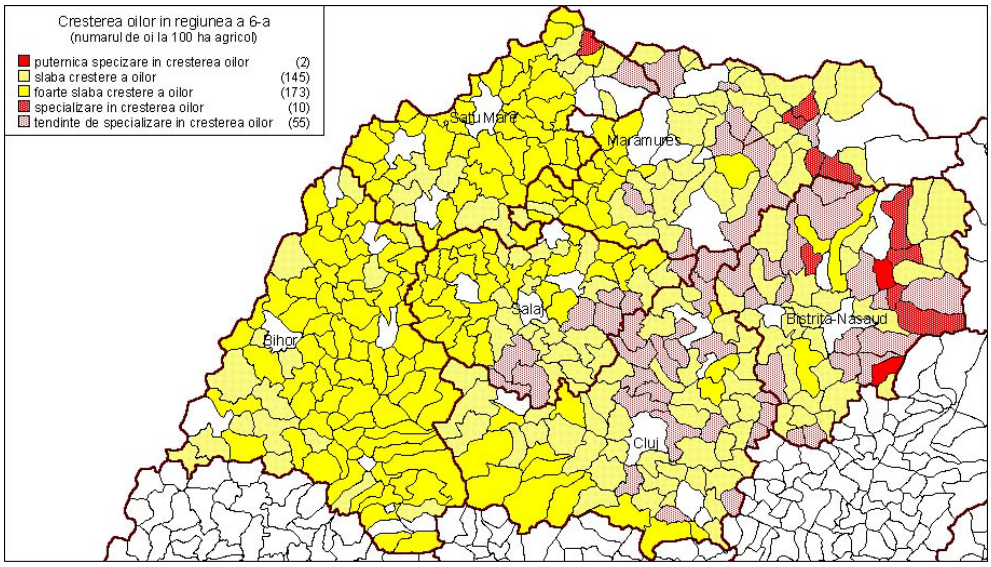

Fig. 15. Distribuţia geografică a creşterii oilor în regiunea a 6-a.

În Maramureşul istoric, zonă care până la 1918 avea un număr foarte mare de oi, comparabil cu zona Mărginimii Sibiului, după 1918 se produce o adevărată prăbuşire a creşterii oilor. Acest fapt a fost determinat de noile frontiere statale, care au tăiat Maramureşul, o mare parte a munţilor de păşunat, aparţinând satelor din stânga Tisei, rămânând în fosta Cehoslovacie şi împiedecând, astfel, legătura comunităţilor rurale cu vechii munţi de vărat, necesari creşterii oilor. Cu toate acestea, Maramureşul a menţinut până în prezent un număr relativ mare de oi, însă tendinţa generală este şi aici, ca şi în întreaga regiune, cea de restrângere a efectivelor. O altă zonă care mai menţine tradiţia creşterii oilor, în cadrul păstoritului pendulatoriu, este zona Bistriţei, cu localităţile de sub Ţibleş, de pe Valea Someşului Mare, la poalele Rodnei şi în Munţii Bârgăului. Caracteristicile păstoritului bistriţean de la poalele Ţibleşului se regăsesc şi în zona învecinată a Ţării Lăpuşului, din Maramureş.

În privinţa păstoritului local, el se mai menţine, relativ important, în zona colinară din nord-vestul jud. Cluj, făcând legătura cu zona de sud-est a Sălajului, care mai conservă sistemele asociative specifice. De asemenea, zona de sud-est a jud. Cluj are caracteristici similare. Printre factorii relativ recenţi, care au determinat scăderea considerabilă a ponderii creşterii ovinelor în gospodăria rurală putem aminti:

– reducerea considerabilă a păşunilor în perioada regimului comunist (chiar dacă în unele zone se mai menţineau unele păşuni şi acestea restrânse, faţă de perioada de dinainte de colectivizare), ele erau folosite preponderent în sectorul creşterii oilor, aparţinând CAP-urilor şi nu gospodăriilor rurale; Prin aceasta, parţial, s-a distrus o tradiţie ce nu a mai putut fi revitalizată după 1989, noile generaţii pierzând legătura cu tehnicile pastorale;

– prăbuşirea demografică a unor întregi zone ale regiunii, care nu a mai făcut posibilă menţinerea sistemelor asociaţioniste. Inclusiv găsirea unor ciobani, este pentru multe localităţi, în prezent, extrem de dificilă;

– erodarea semnificaţiilor de valorizare acordate pământului şi animalelor. În cazul animalelor, creşterea oilor, care nu se poate face, în gospodăria rurală, decât pe baze asociaţioniste, a fost cea mai afectată de acest proces de erodare a mecanismelor de valorizare;

– prăbuşirea preţului lânei, care după 1989 nu mai este valorificată, a privat gospodăria rurală de o posibilă sursă de venituri complementare.

Este de remarcat, totuşi, faptul că în actualele condiţii, în care zone întregi cu enorme suprafeţe de terenuri agricole nu sunt valorificate, se manifestă unele tendinţe de revitalizare a creşterii oilor, prin mari turme ale unei singure gospodării sau ale unui grup restrâns de gospodării asociate. În acest caz, producţia animalieră sparge tiparele economiei de subzistenţă, fiind clar orientată spre piaţă. Aceste disponibilităţi de pământuri necultivate au generat şi o interesantă geneză a unui sistem de transhumanţă a oilor, pe timpul iernii, dinspre localităţile montane înspre zona colinară sau de câmpie, fenomen cu totul atipic pentru vechiul sistem pastoral al regiunii.

ANEXE

GRUPA I-a. Localităţi cu o slabă dezvoltare a sectorului zootehnic

ABRAM, ACÂŞ, AGHIREŞU, AGRIJ, AITON, ALMAŞU, APAHIDA, ARDUD, BĂIŢA DE SUB CODRU, BĂIUŢ, BALC, BATARCI, BELIŞ, BELTIUG, BICAZ, BOBÂLNA, BOBOTA, BOCŞA, BOGDAND, BOIANU MARE, BONŢIDA, BORŞA, BOTIZ, BRUSTURI, BUDUREASA, CĂIANU MIC, CĂLĂRAŞI, CĂLĂŢELE, CAMĂR, CÂMPULUNG LA TISA, CĂPUŞU MARE, CARASTELEC, CĂTINA, CĂUAŞ, CEHAL, CETARIU, CETATE, CHIEŞD, CHINTENI, CHIŞLAZ, CICEU-GIURGEŞTI, CIUMEGHIU, CIURILA, COJOCNA, CORNEŞTI, COŞBUC, COŞEIU, CRAIDOROLŢ, CRIŞENI, CRIŞTIORU DE JOS, CUZĂPLAC, DĂBÂCA, DERNA, DOBRIN, DRAGU, DUMITRA, FELEACU, FILDU DE JOS, FIZEŞU GHERLII, GALAŢII BISTRIŢEI, GÂRBĂU, GEACA, GIRIŞU DE CRIŞ, HALMEU, HERECLEAN, HIDA, HIDIŞELU DE SUS, HODOD, HOMOROADE, HOROATU CRASNEI, HUSASĂU DE TINCA, IARA, ILEANDA, IP, IZVORU CRIŞULUI, JUCU, LĂZĂRENI, LAZURI, LECHINŢA, LIVADA, LIVEZILE, LUNA, MĂDĂRAŞ, MĂERIŞTE, MĂGURI-RĂCĂTAU, MĂNĂSTIRENI, MĂRGĂU, MATEI, MEDIEŞU AURIT, MESEŞENII DE JOS, MICA, MICEŞTII DE CÂMPIE, MIHAI VITEAZU, MIRŞID, MOCIU, MOFTIN, MOLDOVENEŞTI, NOJORID, NUŞENI, NUŞFALĂU, ODOREU, OLCEA, PALATCA, PANTICEU, PĂULESTI, PERICEI, PETREŞTII DE JOS, PETRU RAREŞ, PLOSCOŞ, RODNA, SANTĂU, SĂCĂDAT, SĂCĂŞENI, SĂCUENI, SĂCUIEU, SĂLARD, SĂNDULEŞTI, SĂPÂNŢA, SĂRMĂŞAG, SĂUCA, SĂVĂDISLA, SÂNCRAIU, SÂNMIHAIU ALMAŞULUI, SÂNMIHAIU DE CÂMPIE, SÂRBI,SIC, SILIVAŞU DE CÂMPIE, SOCOND, SOMEŞ-ODORHEI, SUPUR, ŞAMŞUD, ŞIEU-ODORHEI, ŞIMIAN, ŞANT, ŞUNCUIUŞ, TĂUTEU, TEACA, TEREBEŞTI, TINCA, TIREAM, TREZNEA, TURULUNG, ŢAGA, VAD, VALEA IERII, VALEA VINULUI, VAMA, VETIŞ, VIILE SATU MARE, VIIŞOARA, VULTURENI, ZIMBOR.

GRUPA A II-A. Localităţi specializate în eşterea bovinelor şi a ovinelor

ASUAJU DE SUS, BĂRSĂU, BISTRIŢA BÂRGĂULUI, BOGDAN VODĂ, BOTIZA, CÂMPANI, CRUCIŞOR, DOBREŞTI, DUMBRAVIŢA, FĂRCAŞA, GROŞI, ILVA MARE, ILVA MICĂ, LEORDINA, LUNCA ILVEI, MĂGEŞTI, MĂGURA ILVEI, MIREŞU MARE, P ETROVA, POCOLA, POIENILE IZEI, POMEZEU, RECEA, RIENI, RONA DE JOS, ROZAVLEA, RUSCOVA, SATULUNG, SĂCĂLĂŞENI, SĂCEL, SĂLIŞTEA DE SUS, SĂLSIG, SPERMEZEU, ŞIŞEŞTI, TILEAGD, ULMENI, VADU IZEI, VIŞEU DE JOS.

GRUPA a III-a. Localităţi cu uşoare tendinţe de specializare complexă

ALUNIŞ, ARDUSAT, ARINIŞ, BĂBENI, BĂNIŞOR, BENESAT, BERVENI, BUDEŞTI, CĂŞEIU, CÂŢCĂU, CEANU MARE, CHIOCHIŞ, COCIUBA MARE, CREACA, CRISTOLŢ, CULCIU, CUZDRIOARA, DOBA, DOROLŢ, DRĂGĂNEŞTI, FRATA, HOLOD, ICLOD, INEU, JICHIŞU DE JOS, LETCA, LOZNA, MARCA, MICULA, NĂPRADEA, OARŢA DE JOS, POMI, RĂBĂGANI, REMETEA CHIOARULUI, SĂLĂŢIG, SÂNTANDREI, ŞOIMI, SUATU, SURDUC, TRITENII DE JOS, UILEACU DE BEIUŞ, URMENIŞ, VALCĂU DE JOS, VÂRCIOROG, VÂRŞOLŢ, VIIŞOARA.

GRUPA a IV-a. Localităţi cu specializare pe creşterea porcinelor şi a păsărilor

ABRĂMUŢ, ANDRID, APA, AVRAM IANCU, BATĂR, BIHARIA, BORŞ, BUDUSLĂU, CĂPÂLNA, CĂPLENI, CEFA, CHERECHIU, CIUHOI, CURTUIŞENI, DIOSIG, FOIENI, MILAŞ, PETREŞTI, PIR, PIŞCOLŢ, SĂLACEA, SANISLĂU, SPINUŞ, TARCEA, TULCA, URZICENI.

GRUPA a V-a. Localităţi cu o uşoară specializare pe creşterea bovinelor şi a ovinelor

AŞCHILEU, AŞTILEU, AUŞEU, BACIU, BĂIŞOARA, BĂLAN, BÂRSANA, BĂSEŞTI, BISTRA, BIXAD, BOCICOIU MARE, BOIU MARE, BOROD, BRANIŞTEA, BRATCA, BUCIUMI, BUDACU DE JOS, BUDEŞTI, BULZ, BUNTEŞTI, BUZA, CĂBEŞTI, CĂIANU, CĂLINEŞTI, CĂLINEŞTI-OAŞ, CĂMĂRAŞU, CĂMĂRZANA, CĂRPINET, CEICA, CERNEŞTI, CERTEZE, CHIUIEŞTI, CHIUZA, CICÂRLĂU, CIUCEA, CIZER, COPACEL, COPALNIC-MĂNĂŞTUR, COROIENI, CRASNA, CUPŞENI, CURĂŢELE, DESEŞTI, DRĂGEŞTI, DRAGOMIREŞTI, FELDRU, FINIŞ, FLOREŞTI, GÂLGĂU, GÂRBOU, GHERŢA MICĂ, GILĂU, GIULEŞTI, HALMĂŞD, IEUD, JOSENII BÂRGĂULUI, LĂPUŞ, LAZURI DE BEIUŞ, LEŞU, LUGAŞU DE JOS, LUNCA, MAIERU, MĂRIŞEL, MĂRIŞELU, MINTIU GHERLII, MOISEI, MONOR, NIMIGEA, OCNA ŞUGATAG, OŞORHEI, PARVA, PIETROASA, PLOPIŞ, POIANA BLENCHII, POIENI, POIENILE DE SUB MUNTE, POPEŞTI, PRUNDU BÂRGĂULUI, REBRA, REBRIŞOARA, RECEA-CRISTUR, REMETEA, REMEŢI, REPEDEA,RÂŞCA, ROMÂNAŞI, ROMULI, RONA DE SUS, ROŞIA, RUS, ŞAG, SALVA, SÂMBĂTA, SÂNMARTIN, SÂNPAUL, SARASĂU, ŞIEU, ŞIEU-MAGHERUŞ, ŞIEUŢ, ŞINTEREAG, ŞINTEU, ŞOMCUTA MARE, STRÂMTURA, SUCIU DE SUS, SUPLACU DE BARCĂU, TĂRCAIA, TÂRLIŞUA, TARNA MARE, TÂRŞOLŢ, TĂUŢII-MĂGHERĂUS,TELCIU, ŢEŢCHEA, TIHA BÂRGĂULUI, TURENI, TURŢ, UNGURAŞ, URIU, VADU CRIŞULUI, VALEA CHIOARULUI, VIMA MICĂ, ZAGRA, ZALHA.